

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

ÖLMEYE YATMAK ROMANININ ŞAHİS
KADROSU

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

SELMA TURAN - 981012

ÇALIŞMA DANIŞMANI
DOÇ.DR. BÜLENT YORULMAZ

LEFKOŞA - 2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	
GİRİŞ.....	5

1.BÖLÜM

ROMANIN ÖZETİ	8
---------------------	---

2. BÖLÜM

ŞAHİS KADROSU.....	10
1.DERECEDEN ASLİ ŞAHİSLAR.....	11
AYSEL.....	11
II.DERECEDEN ŞAHİSLAR.....	24
ÖMER.....	24
ENGİN.....	27
DÜNDAR ÖĞRETMEN.....	29
AYDIN.....	35
ALİ.....	42
NAMIK.....	49

3.BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ DERECEDEN ŞAHİS KADROSU.....	54
İLHAN.....	54
SÂLİM EFENDİ.....	59
FİTNAT HANIM.....	63
TEZEL.....	65
ERTÜRK.....	66
SEVİL.....	69

SEMİHA.....	73
HASİP.....	74
NURTEN.....	76
BEHİRE.....	77
DÖRDÜNCÜ DERECE DEN ŞAHİS KADROSU.....	78
MOLLÂ KÂTİP.....	78
ŞÂKİR AĞA.....	79
BAŞÖĞRETMEN.....	80
METİN.....	81
ADAPAZARI KAYMAKAMI.....	82
DİĞER ŞAHİSLAR.....	83
ÖZET.....	86
KAYNAKÇA.....	87

Bir romanda asıl anlatılmak istenen düşünce, duygu ve fikirler olaylardan ziyâde kahramanlara isnât edilen karakterlerle ve onların hayat felsefeleriyle ifade edilmektedir. Romanın kurgusunu renklendirmek, şahısları olaylar karşısındaki tutumlarıyla daha iyi tanımak maksadıyla uydurulan vakâlar birer araçtan ibarettir, denilebilir. Zirâ, “Ö. Yatmak” romanında başlı başına bir olay sayılabilinecek tek şey, Aysel’in intihar teşebbüsü olsa da, ufak hadiseler etrafında tanıtılan şahısların yapıları daha ön plândadır.

Romanda, şahıs tahliline hacet bırakmayacak derecede kahramanların ruh dünyalarına inilmiş, kişilikleri günlük hadiselerin ışığı altında zâaflarına kadar yansıtılmıştır. Mamafih her yanı apaçık görünen bir nesne üzerinde muhayyileyi genişletmenin imkânı olmayacağından, romanın şahıs kadrosu üzerinde, yazarın ifade ettiğinden fazlasını bulmakta zorlandığımızı ifade etmek istiyorum.

Bu incelemede, giriş ve önsöz dışında 3 bölüm ve kaynakça bulunmaktadır.

Birinci bölümde romanın kısa özeti verilmiştir. Şahıs kadrosuna giriş ve asli kahraman, üçüncü bölümde tali kahramanlara ,üçüncü derece kahramanlara yer verilmiştir.

Çalışmamda desteğini esirgemeyen Sayın hocam Bülent Yorulmaz’a teşekkürü borç bilirim.

GİRİŞ

Türkiye’de, kimlik bunalımı tarihi, Tanzimat Fermanı’nın ilân edildiği yıllara kadar iner. O devirden itibaren A. Midhat Efendi, R. Mahmut Ekrem, Hüseyin Rahmi, Mizancı Murat, Halide Edip gibi isimler doğu batı arasında kalan, kimi zaman züppeliğe, kimi zaman bağnazlığa varan davranışlar arasında bocalıyan topluma ideal tipler yaratarak yön vermek istemişler, aşırılıkları kınamışlardır.

Cumhuriyetle birlikte, yeni rejim ve beraberinde getirdiği inkılâplar toplumun çehresini büyük ölçüde değiştirmekle birlikte, Atatürkün aramızdan ayrılması, yeniliklerin yüzyılların birikimini bir anda silememesi gibi birçok etkenlerle ümit edilen ölçüde doğu-batı sentezi yapılamamıştır.

Genç Cumhuriyetin daha tam manasıyla yerleşemediği 1930’ların sonunda, patlak veren II. Dünya Savaşı ile ekonomik sorunlarda artmıştır.

Tanzimattan beri tartışılan özgürlük, musavat, demokrasi gibi kavramların Türk Milletinin bünyesinde tutunamadığını aşağı yukarı her yirmi yılda bir yapılan ihtilâllerden de anlayabiliriz. Bir kültür, bir medeniyet problemini hastalık gibi taşıyan Türk Milleti siyasi, ekonomik sıkıntıların artarak hastalığı ağırlaştırdığı dönemlerde, tabiri câizse, kusmuş, ardından toparlanıp ayağa kalkmıştır.

İşte, Ö. Yılmaz romanında da, doğu batı ikilemi içinde, toplum için çırpınan Aysel ve onun gibilerin, gençlik yıllarındaki umutlarının, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki nikbin havanın dağılmasıyla nasıl hüsrana dönüştüğü ışığında, 1940-1960 dönemi Türkiye’sinin panoraması çizilmiştir.

Bu itibarla Ataol Behramoğlu’nun; “günümüz edebiyatında, belgesel-gerçekçi roman türünün, okuyabildiklerim içinde en başarılı örneği” şeklinde değerlendirdiği eserin

diğer önemli noktası, toplumu bir bütün olarak değil birey bazında yansıtarak, bunalımı bizzât şahıslarına yaşatmasıdır.³ Aysel bir kadın olarak ve insan olarak önce kendisini, hayatını ardından toplumsal yapıyı, kendi kuşağını derinden derine sorgulamıştır. Eleştirmenler de bu yönde değerlendirmelerde bulunmaktadır:

“...bu roman, bizim kuşağımızın hem kendi kendisiyle hem toplumuyla hesaplaşmasıydı ve yazar, bu iç ve dış soruşturmanın uzak ve derin noktalarına kadaryayılarakilginç bir suçlamaya ulaşıyordu.”⁴

Benzer bir yargıya Jale Parla da varmıştır:

“Konusu, toplumsal değişimin kişilerde nasıl yansıdığının bir çözümlemesidir.”⁵

Yazar, romanda anlatmak istediği düşünceleri kahramanlara bağirttırıp alkışlatmak yerine, sessiz bir direniş gibi sürekli tekrarlatmıştır. Uygarlığın sadece, kadın, erkek ayrımı olmaksızın, “kişi” olmakla mümkün olacağını tekrarlayan yazar, yine de daha ziyâde kadın sorunlarına yer vermiştir. Romanın çoğu yerinde tekrarlana şu cümle bu sebeble ilginçtir.

“Kadınlarımız tam Batılı olmadıktan sonra Türkiyemizi muasır medeniyet seviyesine çıkarmak çok güç...”(s.274)

Yazar kadının problemlerinin kökenini yine kadında arama yoluna gitmiştir. Eserde bu düşünceyi şu şekilde ifade etmektedir.

“Neden bu derece yalnız koymuşuz erkeklerimizi? Niye inandıramamışız kendimize? Atamızın ruhu üstümüzde kol gezinirken, *kadını özgür olmayan ülkenin erkeği de özgür değildir*.deyip dururken ve o’na lâyük olmak için kaç milyon Türk kadınına sırtımızı çevirip başımızın çaresine bakmak üzere küçük gövdelerimizi nelere, ne törelere siper etmişken, niye?”(s.308)

³ Ataol Behramoğlu, Politika, 7.Eylül.1976

⁴ Rauf Mutluay, Romanlarla Manzaramız, Cumhuriyet, 27.Mayıs.1974

⁵ Jale Parla, A. Ağaoğlu’nun Romanlarında Değişim, Bunalım, Direniş. Somut, 5. Sayı

Aydınların anadoluya ilgisizliği, ahlâk, çağdaşlık, ideolojilerin iflâsı, geçim sıkıntısı gibi konulara da eserde yer verilmiştir. Eserin roman türüne “anlatım çeşitlemesi” getirmesi, onu “özgün” yapmaktadır.⁶

Tüm bunları yaparken, doğallıktan ayrılmayan, bilerek imlâyı değiştiren bir üslûp göze çarpmaktadır. Kahramanlar arasında Erdal İnönü gibi yaşayan simâlar bulundurularak, gazate ve dergilerden dönemin siyasi ve sosyal olayları birebir aktarılarkromanın gerçekçiliği arttırılmıştır.

Bir Düşün Gecesi (1979) ve Hayır (1987) romanlarında devam eden “Dar Zamanlar” üçlemesinde, yine benzer şekilde toplum yapısı, siyasi çalkantılar Aysel ve ailesi gözüyle insan psikolojisi ekseninde geliştirilerek aktarılmıştır. bu ise Ö. Yatmak’ın kahramanı Aysel’in yaşarlılığını arttırmıştır.

Bu incelemede yalnızca Ö. Yatmak romanının çerçevesinde kahramanların karakter özellikleri çıkarılmıştır.

⁶ Naci Mert, Ölmeye Yatmak, Yansıma, 24. Sayı, 1973

I.BÖLÜM

ROMANIN ÖZETİ

Yazar ,1973 tarihinde yayımlanan bu ilk romanında Prof. Enginün'ün deyimiyle; “geniş kültürü ile romanda yeni yollar ve anlatım şekilleri denemiştir.” ⁷ Eserde , “Atatürk'ten sonraki nesillerin hangi toplum mirası ile yetiştiklerinin araştırıldığı söylenebilir.” ⁸

“Ölemeye Yatmak” romanının özeti kısaca şöyledir:

Görevi toplum yapılarını incelemek olan doçent Aysel, Nisan ayında bir sabah, Ankara'da Lüks bir otelin 16. katında bir odaya gider, soyunur ve ölmeye yatar. Romanda Aysel'in otelde kaldığı, yaklaşık bir buçuk saatlik zaman dilimindeki macerası, numaralandırılmış onüç bölümde anlatılmıştır. Bu süre zarfında “ okumuşluğunun neye yaradığı” sorusuna cevap arayan Aysel, romanın sonunda giyinerek otelden çıkar.

Çeşitli isimler taşıyan diğer bölümlerde Ankara'nın bir kasabasında doğmuş, ilkokulu bitirince ülkücü öğretmeni Dünder'in ısrarıyla Ankara'ya okumaya giden Aysel'in ve onun ilkokul arkadaşlarının, ailesinin, çevresinin 1938-1968 yıllarının toplumsal dalgalanışları ekseninde yaşadıkları anlatılır.

“Romanın sonunda, sınıf değiştirmiş, lakin mutlu evliliğinde de tam bir kadın özgürlüğüne kavuşamadığı sanısı içinde tedirgin Aysel daha bir süre kısır bir döngüde kendisi ile boğuşup, ister kocası bilim adamı Ömer'den, isterse bir kere yattığı öğrencisi Engin'den doğacak çocuğunu büyütme isteği” duyar, ⁹

⁷ İnci Enginün, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, İst., Dergah Yay., 2001, S.343

⁸ Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, 5. cilt, Türk Vakfı Yay., 1997, S. 170-173

⁹ Behçet Necatigil, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, 5. Baskı, İst., Varlık Yay., 1997, S.294

Romanda Aysel'in ilkokul arkadaşı Aydın ve Ali'nin ve ağabeyisinin gençlik anılarını çeşitli yollardan sıklıkla değinilir.

Aydın, Aysel'in doğduğu ilçenin kaymakamının oğludur. Nurten yatılı olarak verilir. Ancak bir yıl sonra babasının Ankara'ya tayini üzerine o da Ankara Lisesine devam etmeye mecbur olur. İlkokul dan beri Aysel'e karşı bir ilgi duyan Aydın'ın hayali Hariciyeci olmaksada romanın sonunda bu işten ayrılarak bir dergide yazı hayatına geçtiğini görürüz.

Birbirinden farklı hikayeleri olan fakat bağımsız görünseler de birbirleri ile bağlantılı olan kahramanlardan biri de Ali dir. Zorluklar içinde okuyarak elektrik teknisyeni olan Ali de gençlik yıllarında Aysel'e ilgi duymuş arkadaşlarından.

Romanın çeşitli başlıklar taşıyan bölümleri şunlardır;

-Doğdu Gün Işıkları Ülkünün

-Dündar Öğretmen Ulus Gazetesi Okuyor

-İstikbâlin Dikenli Yollarında İlerlerken

-Işık Yolu Cumhuriyet

-Yaşta ve Kıvançta

-Pasif Koruma

-Vous Permettez Avec Plaisir

-Ankara, Ankara, Güzel Ankara

-Ne Mutlu Sana,

-Geri Çekilmek İçin Artık Yerimiz Kalmadı

-Her Köye Bir Orkestra

-Dar Kapı

-İç Rahatlığı

-Boyalı Kuşlar

-Hatıralarımı ve Hislerimi Yazdığım Defterdir

-Bin Atlı Akınlarda Çocuklar Gibi Şendik

-Artık Savaş Bitti, Ey Şen Arkadaş!

-Şaşkın ve Şen

-Machiavelli

-İlkbahardan Sonbahara

-Gizli Mabtler

-Rainbow Kayışları ve Zarfla Mazruf

II.BÖLÜM

SAHİS KADROSU

“Ölmeye Yatmak” romanının kalabalık bir şahıs kadrosuna sahip olduğu bir gerçektir. Fakat Ahmet Kabaklı’nın da belirttiği gibi; “ modernlikle geleneği kaynaştıran, hemen her konuda serbestlik özgürlük peşinde koşan, kişilerini, bireylikten alıp zaman zaman toplumsal kimliğe kavuşturan bir yazar...” olan Adalet Ağaoğlu’nun bu romanında da asıl roman kahramanı, toplumu yansıtan bu insanlar, dolayısıyla toplumdur, diyebiliriz.

10

Romanın merkez kahramanı iç çatışmalarına, hesaplaşmalarına geniş yer verilmesi ve kopuk kopuk anlatılan olayların şahsi olması itibariyle Aysel dir.

Aysel’in otel odasına kapanmasında payı olabilecek iki şahıs; eşi Ömer ve öğrencisi Engin romanın ikinci derecedeki kahramanlarıdır. Ayrıca Aysel ve arkadaşları

¹⁰ Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, 5.Cilt, İst. Türk Vakfı Yay., 1997, S.173,

üzerindeki etkisi açısından Dünder Öğretmen, Aysel'in Aydın olma mücadelesine benzer tutumlar sergileyen arkadaşları; Aydın Ali ve Namık romanın ikinci derecedeki kahramanlarıdır.

Aysel'in abisi İlhan, babası Salim, Efendi annesi Fitnat Hanım, kardeşi Tezel, ilkokul arkadaşları Sevil, Ertürk, Semiha, Hasip, Behire ve Aydın'ın kız kardeşi Nurten romanın üçüncü derecedeki şahıslarıdır.

Romanda dördüncü derecedeki kahramanlar, eserde adı geçen ve az çok haklarında bilgi sahibi olduğumuz Şakir Ağa, Molla Katip, Başöğretmen Hüdayi Bey, Metin, Kaymakam, Aydın'ın Halası ve Kaptan Eiştesi, İlhan'ın arkadaşları Fethi, Oğuz, Hüsamettin, Hikmet, Ivan, Adapazarı ilçe kaymakamı, Engin'in babası Rıza ve annesi, Ali'nin arkadaşı Avni, Emin Efendi, Remzi, Hafız Bilal, Nejat, Erdal, Can, Metin'in babası Ahmet Bey, mr. Herman, öğrencilerden Alev, İclal, Erol, Bülent ve Nihat, Ertürk'ün ninesi Zişan Hanım, Ebe Nurinnisa, Aysel'in arkadaşlarından Ayten ve Suna, ilçe ilkokulundan Hademe Celal, Kör Enver, Jandarma kumandanı, koca Torik, Katip Osman, dokror, mal müdürü, Talat Efendi, Mcuncu Zühtü, Zekiye, Ali'nin Annesi, hımbıl Osman, Memnune, Döndü, Demir, Keman hocası, Sevil'in mimar amcası ve Alman yengesi gibi şahıslardır.

BİRİNCİ DERECEDE (ASLİ) ŞAHIS

AYSEL

Romanın birinci derecedeki şahsı Aysel ile ilk olarak romanın birinci bölümünde ölmeye yataarken karşılarışırız.

Okuyucu için ilgi çekici ve cazip, romancı için başarılı sayılan böyle bir girişin ardından başlıklı bölümlerden ve daha ziyade monologlardan kahramanın ruhi yapısı, sosyal ve ictimai hayatı hakkında bili edinebiliyoruz.

Romanda kahramanın yaşantısı iki boyutlu olarak ele alınmıştır. Daha düzenli bir inceleme için aktüel zamandaki ve geçmiş zamandaki Aysel'i ayrı ayrı inceleyebilirdik. Fakat geçmişin bugüne tesirinde unutmamak gerektiğinden bu bilgileri harmanlamayı daha uydun bulduk.

Aysel, romanın aktüel zamanında orta yaşlı, evli bir doçenttir. Üniversitede ders vermektedir. Eşi de kendisi gibi bir aydın olan Aysel, mutlu giden evliliğine rağmen kocasını aldatmış olmasının verdiği sıkıntı, özgürlük arayışlarının sonuçsuz kalması, içinde bulunduğu çevreden ve insanlardan, yaşadığı hayattan yorulmuş olması ve ileride açıklayacağımız sebeplerden dolayı ölmeye karar verir.

Bu Aysel için adi bir kaçış gibi görünen, esasında sessiz bir direniş olan bir kararlılığın ifadesidir.

“... kapıyı hemen kilitledim. Bütün ışıkları söndürdüm. Çarçabuk soyundum. Köşedeki yatağı açtım. Çırıl çıplak içine girdim. Ölmeye yattım.” (s. 7)

Ankara'ya bağlı küçük bir ilçede ilkokulu bitiren Aysel, hayatına yön verecek büyük ideallerini o vakitler öğrenir. Dünder öğretmen ona ve birçok arkadaşına Atatürk, millet ve yurt sevgisini vatan yolunda çalışma iştiağını ve birçok Atatürk inkilabını benimsetmiştir.

Orta halli küçük bir esnafın kızı olan Aysel, zar zor erişebildiği müsamereler gibi imtiyazlarda yoksulluğun sıkıntılarını çekmiş, içli bir kız çocuğudur.

“Meslekler sahnesinde, Aysel'in ayaklarında yine de beli kırık bu ayakkabılar vardı işte. Yürürken ayağında durabilsin diye içleri bezle doldurulmuş, ipek çorapların üstünede kalın yün kısa çoraplar giydirilmişti. Aysel'in kentli memursi böyle oldu.” (s. 23)

Cumhuriyetin ilk nesli olması itibariyle, büyük umutlarla, görevler yüklenmenin bilincini taşıyarak yetiştirilen Aysel ve onun gibiler, daha sonraki nesillerde bulunmayan bir idealizme sahiptir.

“Yeni bir kuşak doğuyor! Denilerek büyütülen, iyimserliğin hat safhada olduğu bir psikoloji ile herşeyin biranda başarılabilceğine inanan insanlar böyle olmadığını anlamanın üzüntüsünü diğer kuşaklardan daha fazla duymuşlardır. (s. 25)

“Böyle doğumun ayrı bir sorumluluğu vardır, *Ey Türk gençliği! Birinci vazifen...* İlk görev. Nedir bu ilk görev? Size verilen sizinde gücünüzü ölçmeden yüklendiğiniz bir sorumluluk.” (s. 25)

Çocukluğunda muhafazakar bir ailenin kızı olması itibariyle ancak büyük memurların araya girmesiyle okumaya devam edebilmiştir.

“Aysel’in babası çok geri kafalı bir adam. Aysel’i mezuniyet müsameresine bile çıkarmak istemedi. Yine benim medeni ve uyanık babam araya girdi. (...) Zavallı Aysel! O, hiç ulu önderimizin istediği gibi bir Türk kızı olamayacak bana kalırsa.” (s.38)

Belkide çocukluk yıllarında maruz kaldığı baskıdan dolayı Aysel de özgür olma arzusu bir tutku halindedir. Ölme girişiminde bunu sebep göstermektedir.

“Birden titriyorum. Ya hemen ölüyorsam, hem de bende yeni birşey henüz yaşamaya başlıyorsa? Çarpıldım. (...) Karnımda bir çocuk ile öleceğim, özgürleşmek ve özgür kalmak adına olacak bu da!” (s.43-44)

Otel odasında geçirdiği yaklaşık bir buçuk saatlik zaman diliminde, binlerce konu üzerinde kafa yoran Aysel depresyona girmiş bir insanın “laf salatası” denilen sayıklamalarını belli bir düzene oturtmaksızın sıralar. Beyninden geçen sorulara karşılık bulmaya çalışır, ya da bildiği gerçeklerden kaçmak için sorular sormaya...

“ Zaten sabah saat sekize doğru yatacağımı da bilmiyordum. Sezinliyordum ama geçiktiriyordum. Acaba öyle mi? gerçekten bilmiyormuydum? Bir becerksizliğin sonucu

mu karar verdim buna? Yoksa, kararımı kolaylaştırmak için mi evden çıktım? Hangisi önce?...” (s.45)

Bir kısır döngü halinde devam eden hayatından sıkılmış bir insandır, Aysel. Kendine kanıksattığı herşeyden ve hayatın ona birşey katmamasından yorulmuştur, hatta...

“Hiçbirşeye başlanmamış sanki. Hiçbirşey eskimemiş. Yeniden eskitmeye başlamak. Aynı şey hep yeniden, yeniden denemek. Kendine hiçbirşey katmadan ve üstelik usanmadan, usanmaya kendinde hak tanımadan. Kadın olmadan önce insan olduğunu kendine bile unutturarak. Kendini yeniden pekiştirerek, sozsuza dek hep aynı yerde dönerek, dönerek... Kimbilir bu belkide derimizin altına zorla tıktırılmış bir hastalıktır.” (s. 46)

Yaşamına ve herşeye karşı bir dışlanma içindedir. Buna bir nevi hayattan soyutlanma da diyebiliriz. Ancak madden var olduğu yaşamın içinden önce ruhen, ardından ölmeye yatarak bedenen soyutlanmıştır.

“ Halka halka açılan bir dalganın herhangi bir halkasında olmak. Oysa ben, en son halkanın dışına doğru kayıyorum. Durmadan kayıyorum. Yürüyerek, çevremle gizli ilişkiler kurarak, yeni semt adları öğrenerek, yeni yüzler görerek ve her ilişkiden biraz daha az algılanmış çıkarak gittikçe geçiken, gittikçe yorucu olan, gittikçe hiç dışına çıkamayacakmış gibi olan, gittikçe hiç geri de dönülmeyecekmiş gibi olan ağır bir kayış.” (s.68)

Atatürk’ün inkılaplarına ters düşüp menediyeten uzak olamk istemeyen Aysel, ailesinin baskıları karşısında tutunamamış ancak içinde, bu çelişkinin ızdırabını, küçük düşürülmenin isyanını da duymuştur.

“Ben oraya gidince, en ağrıma gidinde annemin, babamın bana başımı örtürmeleri oldu. Sana anlattığım gibi, burda benim yaşındaki kızlar, hiç başlarımızı örtmüyoruz, sadece, okula giderken kasketlerimizi giyiyoruz. Zaten ölmez Atamız bizlerin uyanık ve

medeni olmamızı istemiştir. (...) Buraya geri göndermeyiverirler korkusuyla ben de sesimi çıkarmadım.” (s.69)

Tutuk, çekingen bir çocuk omasının yanında çok da ince fikirlidir. Orat okul sıralarındayken bile ne yapıp yapamayacağı konusunda kendine sınırlar çizmiş ve bu sınırlara saygı duymuştur.

“Biz Türk erkeklerine hep lardeşimiz gözüyle bakarız ve bakmalıyız. Onun dışında bizim kötü düşüncelerimiz olamaz ve olmamalıdır. Biz böyle yetiştik ve gerek Dünder öğretmenimizden, gerekse buradaki öğretmenlerimizden böyle feyz aldık. (...) *Lorel Hardi Hindistan'da* diye bir film gördük çok komikti. Ayıp olmasın diye fazla gülemedim. Kendimi zorla tuttum.” (s.71)

Küçük yaşına rağmen, insanları sever ve zor durumda olan insanlara yardım etmekten hoşlanır.

“Burada ki Kızılay merkezi giyecek eşyası da kabul ediyor. Para pek veremiyorum, fakat üstümdeki kazağımı çıkarıp ben de Kızılay'a verdim. Bunu daha teyzeme söylemedim. Mektepten çıkınca acele bir koşu gittim çıkarıp verdim. Teyzem fark edince aklına kötü şeyler gelir diye korkuyorum. Onum için üstüme eski hırkamı giydim. Önünüde hiç açmıyorum. Ancak kazağımı verdikten sonra, bu gece bşraz rahat uyuyabildim.” (s.86)

Aysel'i çocukluğundan itibaren rahatsız eden, kendisine insan gözüyle bakılmamasıdır. Alaturka yaşam şeklinde, kadına değer verilmemesi, kadını görüş bildirme, konuşma hatta düşünme hakkı olmayışı onu üzmemekte, isyan ettirmektedir.

“Geçende baban öte beri almaya Ankara'ya geldiğinde babamın dükkanına uğramış ben de babamın halden aldığı öte beriği götürmek için dükkana gitmişim. Babanı orada görünce, senden yana çıkacak oldum. Bir iki söz söyleyecek oldum. Babam gözlerini üstüme devirerek ve beni bir yana iterek susturdu. Bilmem babn söyledi mi? Orda yerin

dibine geçtim. Demek ki ne yapsak, bizim söz hakkımız yok. Ama ben bu durumlara boyuneğmek istemiyorum.” (s.97)

Erkek egemen bir toplumda kadının aile içinde bile değersiz olması, sadece cinsiyetinin gölgesi altında, tefekkürsüz bırakılması Aysel’i tedirgin eden noktadır. Atatürk bile “ Herşey kadını eseridir” derken, ona inandığını, fikirlerini benimsediğini söyleyen Türk halkı, kadını ve erkeği ile cins ayrımı yapmaktadır.

“Annesi derin derin içini çekiyor. *Korkma. Üstelemz. O da ancak uyudu zaten bütün gece bekledi durdu. Ne olsa tek oğlumuz. Tek umudumuz...*

Aysel, içinde onarılmaz bir kırıklık duyuyor. Yeniden evin kıyıda köşede unutulmuş eşyası olduğunu seziyor. İlk gerçek öfkeyi tanıyor. Dışa vurulamayn, o, insanı içten içe kırbaçlayan, insana kendini aştıran ve durmadan kendini zora koşturan... Eline geçen bu ilk fırsatı ne olursa olsun, iyi değerlendirmeli. Kendisinin de bir KİŞİ olduğu akıllara yer etmeli. Yer etmeli. Hiç çımamasıya...” (s.206)

Aysel, bu romanda yazarı temsil eden kahramandır. Yukarıdaki parçada sözü edilen”kişi” olma konusunda, Adalet Ağaoğlu’nun fikirlerini Aysel’in ağzından duymaktayız.

Adalet Ağaoğlu’na göre, romancı insanı kişileştirmek gücü göstermelidir. A. Ağaoğlu bu konuda:

“Kişi, kendi adına bir gelecek tasarısı olan kimsedir. Bu kimse kendi ettiklerinden yalnız kensinin sorumlu olacağının şuuruna varmalıdır. Bu kişilerin rüyaları (düşleri) olmalıdır. Kendisini, başkalarının yönetmesine razı olmamalıdır.

Bu yeni insan, hem hiç bir yerli, hem de her yerlidir. Her yerin insanıdır bu. Yalnız kendi seçtiği işi yapmaktadır. Onun kimlik kartı, bu KİŞİ OLMA kartıdır... Kendimizin

kendimiz olabildiği bir dünyada ordulara silahlara da, cinsellik ve cinsel ayrılık değerlerine de yer yoktur...”¹¹

Aysel, yazarın düşlediği bu “yeni insan” idealini düşleyen bir karakterdir. Hayatı boyunca bu idealini gerçekleştirmek istemiş, fakat başarılı olamamış ve düş kırıklıklarına uğramıştır.

Aysel’i düşündüren bir diğer meselede ailesinin durumudur. Babasının hükümet ile olan problemleri, rahat bir yaşama sahip olmadıklarını hatırlatmaktadır.

“Ali, Aysel’in arkadaşlarının alaycı gülüşlerle dönüp dönüp kendisine baktıklarını, Aysel’e takıldıklarını, *teyzenin oğlu mu ?* diye güлüşüklerini seçer. Aysel’in de onlara *ne varmış gülecek? O, benim memleketlim. Yoksulluk ayıp mı?* diye çıkıştığını var sayar. Kızlar belki de salt çalışkan olduğu için Aysel’den çekinirler onu sayarlar. Aslında Aysel küçümsendiğini bilir. Babasının iki de bir soruşturma, kovuşturmaya çağırılması, farklı ekmek karnesi nedenleri ile bir küçük esnaf kızı olduğunu unutturması elinde değildir.”

(s.136)

Aysel kız lisesini bitirmiştir. O yıllarda Aydın ile aralarında tarifsiz bir ilişki vardır. Her ne kadar, ondan uzak durmaya çalışsa da, onu görmekten de hoşlanmaktadır.

“... karşıdan elinde paketlerle Aysel’in geldiğini görmeyeyim mi? o da beni görünce yıldırımla vurulmuşa döndü kıpkırmızı kesildi. Üstüne çiçekli basmadan bir rop giyinmişti. Bilmem neden, çok güzelleşmişti.” (s.159)

Aysel’i Aydın dan uzak tutan sebeplerin başında , Aydın’ın onu küçük gören halleri vardır. Diğer sebepler de, Aysel’in bir erkeğe başka bir gözle bakmayı kendine yedirememesi, çevreden ve ailesinden çekinmesi, Aydın ile yaşam standartlarının farklı olduğunu bilmesidir.

¹¹ Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, 5.Cilt,İst. Türk Vakfı Yay., 1997, S.172

“Siz hep bizleri küçük görürdünüz. İlkokulda da, sonra Galatasaray’a giderken de dünyalığımız hep ayrı oldu. Dünyalığımızın büsbütün ayrıldığını, sizi bir gün sinemada görünce büsbütün anlamıştım.” (s.161)

“Her rastlaşma da ikiside mos mor kesiliyor. Öyle,ne olduğu belirsiz bir ilgiyi herkezler seziverecekmiş gibi... Aysel, Aydın’I görmemiş gibi davranıyor. O böyle yaptıkça Aydın, hem Aysel’e öfkelenip ondan soğuyor, hem kız büsbütün aklına çakılıp kalıyor; oradan gitmiyor. Kim ki Aysel? Bir esnaf kızı. Nasıl olur da kendisi gibi İstanbullarda doğmuş, Galatasaray eğitimi görmüş Tillalarda çay içip dans etmiş bir kaymakam oğlunu görmemezliğe gelebilir? Aysel’in onu küçümseyişi daha az değil: yürekli bir çocuk olsa benim görmemezliğe gelişime aldırılmaz bile. Korkağın biri. Sözde Galatasaraylarda okumuş. Batı kültürü almış!I... Biz de batı kültürü slıyoruz okullarımızda... Zaten erkek arkadaşlarımızın bize kardeş gözüyle bakmaları gerek... Elele, öyle, vatani... nerdee? Bu Aydın hem kötü niyetli hem de korkak.” (s.205)

Aysel, Aydın da aradığı şeyin olmadığını farketmekte geç kalmaz. Bundan sonra da Aydın onun için bir arkadaş olarak kalır.

“Yine de, yine de ne eksikti o akşam? Öldürücü birşey eksikti. Tamamlanamayacak bişey. Bir türlü bütünlenemeyecek... O şey’e özlenen anlamlar yüklenemeyecek... Yer yerinden oynasa Aydın yanındakinin , sadece bir kadın olduğunu uutamayacak. Yanındakinin insanlar içinde bir insan olduğunu düşünemeyecek...” (s.329)

Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı bir kızdır fakat büyüklerinin tutumlarını çoğu zaman anlamakta güçlük çeker. Mesela Aysel okumaya meraklı bir kızdır. Lise çağlarında yasak olduğu halde pek çok kitap okumuş kötü şöhreti bulunduğu halde Nazım Hikmet’e ilgi duymuştur. Bu masum isteğine ket vurulmak istenmesi de Aysel’i üzmektedir.

“Düşün bak...ilkokullarda bizleri pekala birbirlerimiz üstüne ittiler. Ille dans edin, dediler. Atatürk öyle istiyormuş diye... Ozaman bizim ne kadar zorumuza gitti, ne kadar

utandık değil mi? Şimdi de şuna bak. Bir arkadaşına bir derdini söylemek için bin türlü dalevere. Bir roman bile okutmazlar insana. Sanki Atatürk, Jan Jak Russo'yu okutmayım mı dedi? Okulda danslı müsamere yaptığımız arkadaşlarımızı yolda tanımamazlığa mı gelin dedi sanki?" (s.288)

Çevrenin baskısıyla rahat hareket edememek, doğal haklarını kullanırken bile gizli birşey yapıyormuş gibi saklanmak hoşuna gitmez. Bu durum Aysel'in özgür ruhuna ters düşmektedir. O herşeyden evvel gururlu bir insandır.

"Üstelik çok gururuna dokunuyor böyle böyle hesaplar yapmak. Planlar kurmak... Nasıl anlatsam? Kendi gözümde kendime rezil oluyorum. Küçülüyorum kendi gözümde..." (s.288)

Aysel'I bir nisan sabahı lüks bir otelin 16. Katında ölmeye yatıran sebepler tüm yaşantısını ürünüdür. Bu davranış, ilk bakışta orta yaş buhranı, menepoz depresyonu gibi görünse de onu böyle düşüncelere sevk eden, büyük umutlarla çıkılan bir yoldan eli boş dönmenin hayal kırıklığıdır. Yıllarını okumaya vermiş, çağdaş, aydın bir Türk kadını olma hayaline ulaşmış, hayat dağının gözüne kestirebildiği ene yüksek noktasına tırmanmış ancak, oradan baktığında katettiği mesafenin işine yaramadığını, beklediği doyumu vermediğini görmüştür. Bu ise, görevlerin yorgunluğunu yaşatmış ve kahramanı kaçış psikolojisine sokmuştur.

"Hiç birşeyi doğrulamaya çalışmadığım için artık denenecek hiçbirşeyim olmadığı için ve belki de ölerək hala tek başına haklı olmaya çalıştığım için arsızca silkiyorum omuzlarımı. Omuzlarım. Beni üst yanımda hala genç tutan. Yüklendiklerinden övünç duyan. Daha çok yüklenme gerekliliğini hep duymuş olan. Kürsülerde, miting alanlarında, köy kahvelerinde, dans pistlerinde, büyük otellerin yemek salonlarında, ara sokakların küçük meyahanelerinde, bir plak dolabının başında, bir ozanın ayak ucunda, bir kürt karısının baş ucunda, beceriklice durmayı başarmış olan omuzlarım. Kendime Rize bezini

de saf Japon ipeğini ya da Brüksel dantelini de yakıştırmayı bilmiş olan. Artık nerdeyse bir işçinin tulumunu ya da bir hippie yeleğini özlüyordu aç gözlü omuzlarım. (...) Artık bir görev yüklemek istemiyorum ki kendime. Bu bir görevsizlik kararıdır.” (s.104)

Aysel okumayı, okuyarak aydınlanmayı bir yaşam biçimi olarak seçmiştir. Beyninde biriken fikirler yığınına gerçek hayatla sentezlediğinde umduğu sonuçlara varamamıştır. Belki de bütün hayatı boyunca iki devre geçirmiştir. Birinci devrede, umutlar besleyerek, inanarak öğrenmiş; ikinci devrede karşılaştırarak, yaşıyarak yanılgısını anlamış ve bunun üzüntüsünü duymuştur.

“beş yaşıdaydım bostanda, otlar arasında korkunç güzellikte bir çiçek gördüm. Hiç görmediğim, belki de hiç görmediğim için bana göre güzel olan bir çiçek. Elimi uzattım. Dokumak istedim. Değmek. Değmek. Cennet bahçelerinin o hiç görülmemiş çiçeğine elimi sürmek. Kendi kendime bulduğum bir güzelliğe dokunmak. Tutmak. Uzattım elimi. Otlar arasında, o benim için yeni olan şeye dokundum. Bir acıyla haykırdım sonra. Çiçek değilmiş. Zehirli bir hayvanmış. Parmağımı yardılar. Kanımı akıttılar. Beklenmedik, hiç umulmadık bir acı. Zehirli bir hayvanın sokmasından binlerce, milyonlarca kat dayanılmazlıkta ... Ümmü Ninem beni kucığına aldı. Pörsük memesini ağzıma yapıştırıyor. Artık emmediğimi bile bile yapıştırıyor. İtiyorum onu. Hayvanın sokmasından ağladığımı, bu can acısından haykırdığımı sanıyorlar. Yanılmış olmanın acısını anlamıyorlar. Umulmadık bir anda yanılmış olmanın acısını. Bunda ki dayanılmazlığı... (s.337)

Yaşamının görev ve sorumluluklarla dolu olduğunu hep belli bir kalıpla yaşadığını anlamıştır artık, Aysel. Kız kardeşi Tezel bile onun bu tek düzeliğini eleştirmek te biraz farklı olması gerektiğini düşünmektedir.

“Ne ağlıyorsun sen? Ne olmuş yani? Koskocaman kadın! Olduğu yerde daha ne kadar kazık kakacaktı ya? Kaçırvermiştir bir adama. Yoo ama, bunu yapamaz o. bozamaz o

güzelim düzenini. Korkar. Gömmüştür o öğretmen kafasını bireylerde yine bir yığın rakam ile dolu kitaplar üstüne. (...) Başka birşey yapamaz. Keşke yapsa.” (s.181)

Cumhuriyet ile birlikte insanlarda oluşan idealizmin zamanla, nasıl bir çöküşe uğradığının canlı bir kanıtı gibidir, Aysel. Zira ilk gençlik yıllarını, yeni rejimin getirdiği büyük umutları içinde barındıran insanlar arasında geçiröştür. Atatürk’ün istediği gibi vatana millete yaralı bir aydın olma arzusu gerçekleşmiştir. Lakin, gerçekten okumuş olması bir işe yaramış mıdır? Aysel yaramadığı kanısındadır.

“Değişti, evet. Ne? Engin’in dünyası. Söyledi ya: zenginleşti. Ah en sonunda okumuşluğunun bir işe yaradığı duygusu içindeyim.” (s.267)

Aysel ne kadar bilgisini, kültürünün aydın olmasını faydasız olduğunu söylese de bu, onun için bir gurur kaynağıdır. İnsanlara kalemle, defterle uğraştığını, sürekli çalıştığını, aydın olduğunu sezdirmekten hoşlanır.

“Gazeteyi yüzüme örttüm. Kendi kendimi asıl ilk böyle yakaladım işte. Temizlikçi kadına, *konuklar geldi, oturdum. Bir arkadaşım la kaldım, canım yatmak istemedi. Dikiş diktim.* Ve bunlara benzer bir yığın başka şey söyleyebilirdim. Ille bir açıklama yapmak zorunda da değildim üstelik. Ama fırsatı bi kez daha okumuşluğum üstüne değerlendire vermişim. (...) Kızcağız elinden geleni yapıyordu. Hep acelem oluşuna alışkanlığından ötürü hiç, *nedir bu acelemiz?* Diye sorduğu falan da yoktu. Ama ben, ne yapıp yapıyor, bir punduna getirip, *çabuk, konferansa yetiyeceğim, raporu tape edeceğim daha ya da aman derse geç kalıyorum,* falan diyordum. Pedigürün ardından bir kokteyle davetliysem, alışverişe gideceksem ya da akşama konuklarımız varsa, bunları hiç söylemiyordum. Hep ciddi görevlerim olmalıydı.” (s.178-179)

Herşeyden önce Aysel bir kadındır. Fakat tüm görevlerin sorumlulukların ardında cinselliğini unutmuş gibidir. Belki de öğrencisi Engin ile birlikteliğini bu hissleri açıklayabilir.

“İlle kürsülerin tepesinde mi durulacak? Kürsülerin tepesinde bulununca bir dokuulmazlığa mı bürüneceğiz? Hem canım, kadınlığımı kocamın yanında bile düşünemem ben. Beni düşündüren hep başka şeylerdir. Hep başka şeyler... Daha yüce, daha soylu şeyler.” (s.269)

Mutlu bir evliliği olmasına karşın Engin isminde bir öğrencisi ile yatmıştır. Sadece bir anlık istek ile öncesiz ve sonrasız olan bu ilişkiyi bir görev gibi kabullenen Aysel içince yaşadığı hayattan memnun değildir. Lakin ölmeye yatmasının asıl sebebi bu mudur? Başka sebepler var mıdır? Bunu Aysel’de bilememektedir.

“Bütün gece çalıştıktan sonra evden çıktım. Neden çıktım? Yolunda giden bir evlilik. Yıllar sonra yatakta birbirine hala istekle sarılan iki kafa dengi. Evliliğin bir tanımı varsa, en yalını bu omalı. İki kişi ile bütün bir dünya kurulamayacağını da bilen üstelik. Neden çıktım evden? Matbaada işçilik eden bir öğrencim ile yattım ama çok önceydi bu. Neden yattığımda öyle uzun boylu üstünde durmuş değilim. Olması gereken birşeydi. Kaçınılamaz. Evden bunun için çıkmadım. Öğrencim ile hangi neden altında yatmışsam oyüzden... Başı sonu olmayan bir an. Öyle mi acaba?” (s.100)

Romanın bu parçasında telaffuz edilmeyen sebebin özgürlük arayışı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. PROF. A.Kabaklı, Türk Edebiyatı adlı eserinde; “Adalet Ağaoğlu’nun ve yorumcularının, onun sürekli olarak *var oluşu sorguladığını her türlü saldırıya ve eziciliğe karşı başkaldırma ve sonsuz özgürlüğü seçme* direnişini gösterdiğini” söyler.¹²

Benzer bir yorumu Gürsel Aytaç’ta da görürüz.

“1970’lerin Türk toplumu çok çeşit kadın imajlarıyla romanlarımızda yansımaları bulur. A.Ağaoğlu’nun romanındaki Doçent Aysel’de Cumhuriyetin okumuş kadın ideali ile

¹² Ahmet Kabaklı, a.g.e S. 171

Avrupa'nın kadına cinsel özgürlük sloganını denemiş olmanın bunalımı ile ölmeye yatar.”

13

Sıraladığımız tüm bu sebepler ile, ölmeye yatan Aysel, zaman ilerledikçe bu kararından caymaya başladığını farkederek şunları söyle:

“Bir yargıcın karşındaymışım gibi kendimi kendime karşı savunmaya yelteniyorum. Hani herşeyin dışındaydım? Hani bir ölü bir deri parçasına bakmıştım öyle? Hani omuzlarım, hani görevlerim, hani yeşil perdeler, hani temizlikçi kadın, hani Gülten'in çocuğuna söz verilen boyalı kalemler, hani Ömer- hep sona bıraktığım- dışında kalmıştı bir odanın? Karnımda bir çocuk olup olmadığı ilgilendirmiyordu beni? Hani hiçbir anlam yüklemeye çalışmıyordum hiçbirşeye ve Engin'in odasında yeniden yırtılan kadınlık zarıma?” (s.215)

Aysel için, otel odasına kapanmak, başlı başına bir intihardan ziyâde bir iç mühasebesi, bir gözden geçirme niteliğindedir. Ölüm romanın başından itibaren amaç olsada, gerçekten arzu edilen son değildir. Çünkü her insanın içide yaşama isteği mevcuttur. Hayatın güzelliğinin farkına varamayan, doya doya yaşayamayan insanlar, bazan somut bir problemi olmayan insanlar dahî ölümü özleyebilirler. Belki de yaklaşan ölümün, boşa geçen hiçbirşey katmayan bir ömrü hatırlatarak sıkıntı yaratması, ölümü özletmesi söz kousudur.

Nitekim, Aysel de beklentilerini karşılayamaması dışında hayatında büyük bir sorunla karşı karşıya değildir. “Ölmeye yatmak” girişimi onun için oldukça sıra dışı bir serüvendir ve nihayetinde bu fiilin, hayatına beklediği katkıyı yapması olağandır.

“Duştan çıkıyorum. Bir saksıyı çatlatıp ağır ağır toprağa yayıldığımı duyuyorum. Ama toprağın beni kavrayıp kavramayacağını bilmiyorum.” (s.342)

¹³G.AYTAÇ, Çağdaş Türk Romanı Üz. Incl: Gündoğan Yay. İst.

Bu sözler Aysel'in ölmekten vazgeçtiğinin ifadesidir. Ölmek maksadı ile geldiği otelden yaşama arzusu ile çıkmaktadır. Bu nedenle romanın ismi "Doğmaya Yatmak" dahî olabildi. Zaten ölüm de birşeylerin başlangıcı değil midir?

II.DERECEDEN (TALİ) SAHİSLAR

ÖMER

Ömer, romanın birinci derecede kahramanı Aysel'in bilim adamı kocasıdır. Fiziki yapısına dair bilgi edinemediğimiz, Ömer, bilgili, kültürlü, mantıklı, kibar bir adamdır. Aysel ile, Aysel üniversitede okuduğu yıllarda tanışmışlardır. Aysel'in öğrenciliği sırasında, Ömer, okulda bir hocaların asistanlığını yapmaktadır.

Ömer, altı yıl İngiltere'de Oxford'da eğitim görmüştür. "Düşünmesini ve düşündürmesini bilen" bir genç adam olmasını İngiltere'de kazandığı İngiliz soğukkanlılığına bağlayan Aysel, Ömer'i "gözleri ile kızların kollarını ve bacaklarını yiyen" , kızlara "sen birşey anlamazsın" diyen ülkesinin diğer erkeklerinden farklı olarak değerlendirmektedir. (s. 326)

Ama Ömer de Aysel'in gözünde biraz Ali'yi, biraz Aydın'ı, birazda Alain'ı hatta azıcık, o bir zamanlar evlerine gidip gelen kendine Nazım'ın şiirlerini veren uzak akraba çocuğunu andırır, fakat Ömer bu bazı anların dışında, tamamiyle kendisidir. Serinkanlı, bilimsel doğru adına teoride mutlak bir yere ulaşan kuşkuculuğa sahiptir. Aysel'i etkileyen tarafı da budur. Fakat ispatlanmamış hiçbir konu karşısında tavrını takınmaması Aysel'i kızdıran yanıdır. Aysel Ömer'in bilimadamlığı konusunda:

“Ömer’in soğukkanlı bilimciliği yine de günün kaynaşan heyecanı ortasında fazla soylu kalıyor işte. Engin’in tam, *sizler düşünürsünüz, biz yaparız* dediği adam! İyi ama Ömer’i doğru bulmuyor muyum?” (s.303)

Ömer ve Aysel ortak zevklere sahiptirler. Herikisi de Beethoven’ın senfonilerinden zevk alırlar örneğin. Nişanlanmalarında “kokuşmuş törelere” karşı gelmek adına sessiz sedasız olmuştur. Nişan törenlerini Atatürk’ün –muhtemelen Atatürk büstü veya resminin- huzurunda olmuştur. Aysel’in bunu açıklarken, “bir ondan izin aldığımızı bilerek yani” yorumunu yapması da Atatürk’e bağlılıklarını göstermesi bakımından ilginçtir.

Roman da Ömer silik bir karakter olarak mevcuttur. Ancak romanın asıl kahramanı Aysel’in hayatındaki yeri, Aysel’in Ömer’i aldatmış olmasının verdiği rahatsızlıktan dolayı intihara sürüklendiğini göz önünde tuttuğumuz için Ömer’i romanın ikinci derecede şahsı olarak aldık.

Aysel ve Ömer’in onbeş yıllık evlilikleri yolunda gitmektedir. Henüz bir çocuğa sahip değildirler. Idealleri ve fikirleri birbirine yakın bu çift için aile kurumunu zayıflatan – evlat sahibi olmamak dışında- hiçbirşey yoktur.

İşlerinin yoğunluğu sebebiyle fazla görüşemedikleri anlaşılmaktadır. Bunun aralarındaki iletişimi dolayısıyla ilişkilerini etkiliyor olması Aysel’in bir başka erkeğe yönelmesinde rol oynamış olabilir.

Aysel otelde kaldığı sürede eşi Ömer’den fazla bahsetmez. Daha doğrusu Ömer’i düşünmekten kaçır. Eşini aldatmış olduğunu bilmenin verdiği vicdan azabı veya kendi kendisini aıplama duygusu bunun âmili olabilir.

Gözden kaçmayan bir diğer nokta da Aysel’in Ömer’den çekiniyor olmasıdır. Bu çekinme daha çok davranışlarının onun tarafından yadırganıp yadırganmayacağı açısından dır.

“Bu düşümden Ömer’e hiç söz etmedim. Benimle eğlenmesinden çekinmiş olmalıyım. Onun da herşeyi çok ciddiye alıyorsun, demesinden korkmuş olmalıyım. Ya da beni ayrıntılara fazla önem vermekle suçlamasından...” (s.344)

Aysel’in otel odasına gelmesinden bir gün önce Ömer’de Erzurum’a uçmak üzere Esenboğa’ya gitmiştir. Aysel ise Engin ile olan münasebetini Ömer’e anlatmak arzusunu duymuş, fırsat bulup söyleyemediği içinde ders anlatırken sık sık dersi bırakıp Ömer’e, koşmak ve olan biteni anlatmak istemiştir.

“Bir ara önlenemez bir tutku ile Esenboğa’ya koşup Ömer’e, *bir öğrencim ile yattım*, demek istedim. Bir gün önce buna fırsat kalmadı şimdi ise alana yetişebilmem olanaksız. Dersimi verirken sık sık kapıldım bu tutkuya. Üç ay içinde sadece o iki gün, bu düşünceyi kafamda dolşatırdım. Gece kütblaları dolupğ dururken neler konuşulduğunu pek iyi anımsamıyorsam herhlade bundandır. Söylesem ne derdi ki? İkimizde bir sonuca varabilmemiz için, Engin’in odasında geçirdiğim o bir saatin neyin nesi olduğunu bilmemiz gerekirdi ama. Ben biliyormuydum?” (s.304)

Ömer’in romanda anlatılan ikinci çevresi Aysel’in aile ortamıdır. Bu ortamda, Aysel’in annesinden başka Aysel’i ve Ömer’i takdir eden yok gibidir. Tezel eniştesi hakkında şunları söyler:

“Adam öyle bir eminki karısından ve de durumundan. Ayaklı kütüphane o da. Hayret yani. Burnundan kıl aldırılmaz benim bildiğim. Nasıl oldu da haber verdi sana? Sosyalist bir insan böyle özel mızımlıklara yüz vermez yaa. Sen de derdini ne şifa olmuştundur ya adamanın. Başlamışsındır siglim siglim ağlamaya adamcağızı söylediğine söyleyeceğine pişman etmeye...” (s.182)

ENGİN

Romanı aktüel zamanında yirmibeş yaşında, üniversitede okuyan, boş zamanlarında matbaada çalışan bir delikanlıdır. Kumral, Aysel'in deyimiyle "Gorki" bıyıkları vardır.

Babası saat tamircisi Rıza dır. Adapazarı'n da yokluk içinde yaşarlarken, babası, Engin'in ufak tefek, çelimsiz halinden dolayı küçük görünmesi sebebiyle onu evlatlık vermek ve aile için bir yükten kurtulmak istemiştir ancak annesinin girişimi ile son anda bu karardan caymıştır.

"Ben anasıyım fakat. Vermem yavrumu. Ötekiler doymuyor, peki ölmüyorlar da işte. Bu da ölmez. Düşkündür bana. Hepsinden çok. Ana kuzusu daha. Veremem. Hayır. Sana geldiğimden haberi yok. Sabahleyin haber soracaktır senden. Soracaktır. Madem bastı pullu kağıdı, tutuşturdu eline. Ne oldu? Der. Sen de dersin ki: *yok evladını evlat etmek isteyen*. Böyle dersin ne yapacak? Sokağa atacak değil ya? (...) Ama yavrumu vermem." (s.232)

Engin zor çocukluk yıllarından hatırladığı bazı anıları hâlâ içinde saklar. O yıllarda dünyanın içinde bulunduğu kaus, sıkıntılar veya sevinç ve neşe değil kendi küçük dünyalarının, geçimlerinin derdindedirler.

"Anam bir bayram günü ineğini kaybetti. Dört bir yana saçıldık. Ben tabi anamın eteğindeydim. Çok küçüğüm. Bayram, diyorlar. Yer yerinden oynuyor. Bize ne? anam ineğini kaybetmiş. Deli danalar gibi gece yarılara dek koştuk Adapazarının dere ve tepeleinde, saatçi babm kaymakama atmış, daha ikime bile basmadım diye. Ama dördüme yakınmışım. Çelimsizliğimden göstermezmişim. Siz bilmezsiniz. Bir çocuk nekadarküçükse okadar kolay evlatlık oluyor. Gözü açılmaması gerek. Henüz anasını, babasını, sarı ineğini, abisinin postallarını filan tanımaması... tanısa ne yapsan, ne etsen, berikileri nan baba bilmiyor. Onlar da tabi onca masraf edip, bakıp büyüttükleri bir çocuğun kendilerini artık ana baba bilmesini istiyorlar. Sahi , o ne bayramıydı acaba?

-Kimbilir? Belki Almanların Reisms'te teslim vesikasını imzaladıkları gündür. Zafer günü, diye ilan edilmişti Ankara'da. Bütün yurtta bayram yapılması buyrulmuştu. Her yana birleşmiş milletlerin bayrakları asılmıştı. Kızılay'da bir bando çalıyordu. Herke, yaşasın Amerika! Diye bağırıyordu.

-Biz anamla kaybolan sarı ineğimizi arıyorduk.

-Saatçiye aramadınız mı hiç?

-Saatçiye aramadık. Inek bizim karnımızı doyuruyordu.” (s.248)

Babasız, yoksulluk içinde büyüyen Engin okumaya meraklı bir gençtir. Matbaadan önce kampana fabrikası, kibrit fabrikası, su pompaları gibi yerlerde, elektrik sayaçları ve traktör montajı gibi işlerde çalışmıştır.

Aysel matbaada kitabını bastıracağı için arada sırada burya uğrar ve bazen Engin ile kousurlar. Engin'in Aysel'e ona karşı duyduğu ilgiyi ilk belli ettiği yerde yine matbaadır.

“Ama adam haklı. Şaşmayın hayır. Gülmeyin de. Haklıymış işye. O ailelerden birinin yetiştirmesi olsaydı ve sizden bunu isteseydim, yatırdınız benimle...” (s.268)

Toplumcu bir insan olan Aysel, konumu ve saygı değerliğine yakıştıramadığı bu cümleyi duymamazlığa gelmeyi uygun görmüştür. Belki de Engin Aysel'in, fakirliği sebebiyle kendisine uzak olduğunu ima ederek toplumculuğunu sınamak istemiş olabilir.

Engin hakkında herşeyi Aysel'in gözlem ve yorumlarından öğreniyoruz. Bu sebeple onun hakkında aktaracaklarımız subjektif olabilir.

Aysel bazen Engin'in çocuk olduğunu düşünsede onun yılların yükünü, babasızlığın da getirdiği sıkıntılarında etkisiyle, omuzlarında taşıdığını açıkca fark ederek yaşamışlığına saygı duyar. O çocuk değil, hayat okulunda olgunlaşmış genç bir adamdır. Gayretli, kendine güvenen ve herşeye rağmen hocasına karşı saygılı bir öğrencidir.

“Mavi yağlı boyası vietnam askerlerinin arazi üniformaları gibi sarı- yeşilimtrak – kahverengiye boğulmuş tahta masaya abanarak dik dik bakıyor. Alnında bir yığın çizgi.

Engin çocuk değil. Hayır. Nerden takmışım aklıma çocuktur diye? Güç bir yaşamışlığa saygısızlık etmeyelim. Kendime güldüğümü anlamıyor. Kendisine güldüğümü sanıyor.” (s.253)

Aysel’e hayatına dair bazı şeyleri anlatmış, Aysel’e yetişmek, yanında yer alabilmek kaygısını taşımıştır. Aysel, “kendisini Engin’in yardımıyla tanıdığını” belirtir.

Bir bakıma Engin’i tanıdıkça kendisinde fark etmediğı gizli yanlarını fark etmiş, içinde sönmüş ideal ateşinin Engin’de hala devam ediyor olmasına geçmişe bakar gibi ibretle bakmıştır.

Engin, henüz kitaplarda, çelişkilerin veya toplumsal gerçeklerin değil, toplumu oluşturan bireyin yeterince yer almadığı, hayatla teorinin farklı olduğunu anlayacak bir yaşta değildir. Aysel ise bütün büyük umutların teker teker sönüşüne şahit olmuş, tek başına hiç bir kurtuluşun yaşanamayacağını öğrenmiştir.

“Söyle bana Engin: şimdi hayran hayran ve güvenle yüzüne baktığın kadın özgür mü? Bu mümkün mü? Tek başına kurtulmak ve kurtarmak mümkün mü? ...” (s.341)

DÜNDAR ÖĞRETMEN

Genç fakat kıdemli bir memur olan Dünder Öğretmen bekindir. Eğitiminde katkısının bulunduğuna inandığı bir kardeşi vardır. Fiziki görünümü; kemikli bir yüzü, ondüleli maşalı saçları vardır.

Dünder Öğretmen Cumhuriyetin ilk yıllarının idealist, ülkücü fedakar ilkokul öğretmeni portresini çizen bir karakterdir.

Romanda Aysel ve okul arkadaşlarına ülkü ve ideal fikirlerini aşıl原因 kişi olması dolayısıyla önemlidir.

Romanın ilk bölümlerinde, ilkokuldan mezun olacak 8 öğrenciyle birlikte müsamere için hazırlanırken gördüğümüz Dünder öğretmen müsamere işini fazla ciddiye alır.

“ Her ev, ya içinden bir ölü çıkmış, ya kapısına kırmızı bir fener asılmış gibi. Çocukların sızıldamaları, karı kocaların artan günlük kavgaları hep aynı nedenle: Okulda ilk müsamere ,ilk mezuniyet müsameresi. Geç bile kaldı bu okul. Bu yılda olmasaydı, Öğretmen Dünder karalar bağlayacaktı. Beceriksiz yenik ölküye sırt çevirmiş olacaktı.Ondan sonra, saf dışı duyar kendini. Boşlukta sallanırkalır. Merkezi Hükümet’e bir çağır salar, kimsenin yüzüne bakmaya surat kalmaz. Baş öğretmenin zorlayışları bundan. Kulağının dibinde arı gibi vızıldayışları. Polkayı kabul ettirmek için artık bir seferinde, “Atam Atam, Büyük Atam!...” diye hıçkır hıçkır ağlamıştı. Ağlayışı içten.”(s.11-12)

Ancak Dünder Öğretmen’in ısrarıyla yapılan bu müsamereye halkın olumlu baktığı söylenemez.

“Okulun sıraları yanyana dizilmiş. Bazı öğrencilerin babaları, anaları, hısım akrabaları, fütürlü, kasketli, başörtülü, sıkma başlı; yerlerine oturmuşlardı.Bazıları, erkeklerden bazıları, başlarını açmayı akıl etmişler. Yaşlı kadınlar damalı örtüleriyle yüzlerini kapatıyorlar. İçlerinden on kez, *Allahım sen günah yazma* diye yakınıp dua ederek, on kez bağırlarına tükürüyorlar.”(s.12)

Dünder Öğretmenin edebiyata merakı da vardır. Bilgisini ve fikirlerini, mesleğinin de etkisiyle, paylaşmaktan kıvanç duyar.

“Bu piyesi baştan sona naçizane bendeniz yazdım. Edebiyata, yazı yazmaya biraz merakım var da... İçimden gele gele, severek, heyecanlanarak yazdım. Böyle bir mevzu buldum. İstedim ki çocuklarımız irfan yuvası okullarından daha yüksek okullardan birer şerefli meslek sahibi olarak çıkmadan önce, hayatta her mesleğin ne olduğunu, kendilerini bekleyen türlü fedakârlık ve vefakârlıkları bilsinler. Her mesleğin çilesini de, sevincini de

öğrensinler. Atamızın çizdiği yolda şerefli vatanımıza yararlı birer insan olmak için mesleklerini buna göre seçsinler; buna göre yılmadan, usanmadan bu güzel, bu eşsiz vatan için çalışsınlar. Gerekirse uğrunda ölsünler...”(s.19-20)

Dündar Öğretmen, böyle küçük bir Anadolu kasabasında fikirlerini paylaşacağı kimseleri bulamamaktadır. Kendisinin ne kadar ülkücü olduğunu, içindeki bitmez tükenmez Atatürk sevgisini ve yeteneklerini herkese ispatlama arzusundadır.

“Kendisi hazırды Dündar Öğretmen’in. Oyunda yine Öğretmen olacaktı. Ülkücü bir öğretmen. Geceler boyu bekar odasında, yatağında, helâda, sofrada kendi kendine tekrarladığı ama hiçbir fırsatla kimselere söyleyemediği ne kadar düşüncesi, ne kadar sözü varsa, hepsini bu akşam söyleyecekti işte. Büyük memurlar, kasaba halkının ileri gelenleri ,öğretmenlerinin ne olduğunu görecektik, ne düşündüğünü duyacaklardı en sonunda. İyi bir yazar olduğunu da öğreneceklerdi. Hele bir sözü vardı *Bir gün Öğretmen de ölür. Ama ardından binlerce ve binlerce kişide yaşar o. Bir alev, sönmez bir ateş gibi, ilim meşâlesini nesilden nesile devreder* , (Bunları yobaz bir hocadan başına taş yiyip ölürken söyleyecek .)”(s.20)

Dündar Öğretmen her işin ancak ülkü ateşine sahip olmakla başarılabileceğine, ancak bu şekilde her mücadeleden galip ayrılabilineceğine yürekten inanmış, öğrencilerine de aynı şeyi aşılamıştır.

“Bu Ziya’ında hiçbir şeye yararı yok canım. İçinden gelmiyor bir kez. İçinden gelse yine de el verebilirdi bana. Şuna bak şuna! Memur masası üstünde gemici fenerinin işi ne? Gemici feneri 19 Mayıs 1919 sahnesi için be kardeşim! Son. En Son. İnsan bunu da mı düşünemez? Kendiliğinden birşey yaptığı yok bunun. Eh, kendiliğinden birşey yapmak için, insanın bağrında ülkünün ateşi yanmalı, ülkünün...

(...) Çok şükür. Çok şeyler başarılmıştı. Çok şeyler de başırlanamamıştı ama Dündar Öğretmen de , elbet çocuklar da, her savaştan açık alınla çıkıldığına tâ yürekten

inanmışlardı ya: Nasıl olsa, ne olsa, Türk'üz, Cumhuriyet'iz, Göğsümüz tunç siperi..."(s.24)

İlçenin en kıdemli öğretmeni olarak "çocuklara nerede, nasıl davranılacağını öğretmekte çok titiz" olduğu için Pazar kurulduğu günler Pazar alanına inerek posta arabasını beklerken çocuklarla da ilgilenir. Bir çok çocuk gibi Aysel de onun yardımlarıyla okumaya devam edebilmiştir. Bu sebeple, kasabalılar onun için menfi fikirler taşımaktadırlar.

"Aysel'in babası, önce öğretmenin parasını almak istemedi. Dükkana kadar gelip hal hatır soruyor madem, misafirimdir, dedi içinden. Sonra aklını toplayıp, kızı Ankaralara göndermek kimin başının altından çıktı? Bunun...eee, kıza da ayrı para gerek şimdi. Versin züppe!...diye düşündü. Yüz parayı eski bir bisküvi kutusunu kapağındaki bozuklukların içine attı.

Salim Efendi'nin yüzünün güldüğünü pek gören olmamıştır. Öğretmen Dünder'dan da oldum olası hoşlanmamıştır. Her sözü kitaptan ezberlenmiş gibi bu oğlanın. Sahiciye benzemez." (s.48)

Bir öğretmen olarak samimiyetle sarıldığı idealleri yolunda harcadığı emeklerinin görülüp, değerlendirilmesi, eğitiminde katkısı olduğuna inandığı kardeşi, öğrencileri, veliler, yöneticilerce taltif edilmesi arzusu ile dolu olmasına karşın, ilgisiz bırakılmıştır. Fakat ümitsiz de değildir.

"Askeliğini er olarak yaparken, Mahmudiye'de ki ilk eğitim kursuna aday seçilen kardeşi geldi aklına. Otobüsten hop diye o iniverse!... Kardeşi adaylığı reddetmek için belirttiğinde, Dünder Öğretmen, ona iki tokat aşketmişti. *Ulan hödük, işte sana okumak için bedavadan bir fırsat! Köyde öküz çobanlığı etmek daha mı iyi?* Diye indiri indiri vermişti tokatları. Şimdi o tokatları attığı için mutludur Dünder Öğretmen. Oğlan, Saray Köyün'de eğitimlik ediyordu. Yazmadı ama kendisine. İki satırı esirgedi. Şimdi iniverse

otobüsten!... alsa götürse onu mahfele. Kaymakam'a, Jandarma Kumandanı'na, Mal Müdürü'ne filan gösterse kardeşini. Dese ki: *işte benim eserim*. Çünkü, Aydın'lar, Sevil'ler, Ertürk'ler, Aysel'ler, o, ilkokuldan mezun ettikleri için umduğu kadar bir ilgi görmüş değildi. Ne bakanlıktan ne de ilçedekilerden. Çocukların oraya buraya dağılır dağılmaz kendini mektuplara boğacaklarını da ummuştu: ama bakalım, acele etmeyelim daha. Daha ilk gidenin ardından bile henüz iki ay geçmedi." (s.50-51)

Mesleğine sıkı bağlarla bağlanmış bir insan olarak, öğrettiklerinin uygulanmasını istemektedir. İlçede, ilgilenemediği, geleceği için, ülkenin geleceğinin aydınlık olabilmesi için elinden gelen gayreti gösteremediği hiçbir öğrencisinin kalmasına dayanamaz. İşte bu sebeple bir Ali'yi yolda gördüğünde onu unutmuş olmanın acısını içinde hisseder ve hislerinde samimidir.

"Dündar Öğretmen'in içi biraz cız etti. Nasıl da unutmuştu Ali'yi? Okulun en akıllı, en cin ve yoksul çocuğunu?... Bu ülkede o, Ali ve Ali gibileri yüce Atatürk'ün istediği yola yöneltemeyecekse, neye yarardı öğretmenliği? En azından çocuğu bir eğitim kursuna sokmanın yollarını neden aramamıştı hiç? Ali'yi öyle merkebin üstünde, okula ilk geldiği günden daha kirli ve daha köylü görünce, Dündar Öğretmen'in dünyası başına yıkılıverdi. Beş yıl boyunca onlara yüz yıkamayı, düzgün giyinmeyi, saç taramayı, doğru konuşmayı öğretmişti. Şimdi?... Şimdi Ali'nin görünüşü sanki öğretmeni ona hiçbirşeycikler öğretmemiş gibiydi işte!" (s.51)

Öğrencisi Ali'yi Ankara'da ilçenin zenginlerinden Şakir Ağa'nın oteline yamak olarak verip, 1. Erkek Sanat Okulu'na da kaydını yaptırdığında görevini yapmış olmanın kıvancı ve "alnında doğan yeni bir ışıkla" mutludur. Ancak okula gittiğinde sürekli okuduğu Ulus Gazetesinde ki haberle "alnındaki ışık söner" Atatürk'ün sıhhati bozulmuştur.

Atatürk'ü derin bir bağlılıkla seven ona inanan ülkücü öğretmen Dünder'in bu haberle dünyası kararır.

"Dünder Öğretmen, ilk kez bu gazetenin yazdıklarına inanmadı. İlk kez olmayan, olmayacak birşeyi gösterdiklerini var sandı. Gazete, şimdi gözünde, Atatürk'e hasta demenin kusurunu da taşıyordu." (s.55)

Ata'ya bunca sevgi besleyen Dünder Öğretmen onun ölümü üzerine de derin bir keder duymuştur.

"... burada da Kaymakam Bey mahfelin önünde Ulu Atamızın bir baş heykelini koydurmuşlar. Üstüne siyah kurdeler bağlamışlar. Bütün okul çocukları da bahçelerinde falan çiçekler, dallar toplayıp Atamızın baş heykelinin önüne koymuşlar. Önünden hıçkırarak hıçkırarak geçmişler. Dünder Öğretmen öyle çok ağlamış ki, ölmez Atamız için kendi yazdığı şiiri okurken baygınlık geçirmiş. Doktor Bey dar yetişmiş. Ona nane ruhu koklatmış da anca ayıltmış." (s.56)

Dünder Öğretmen benimsediği fikirlere çoğu zaman çocuk saflığı ile yürekten inanmış, esasında, safdil bir insandır.

"İçi rahattır Dünder Öğretmen'in. ancak, ite kaka köy enstitüsüne soktuğu ve şimdi oradan mezun olan erkek kardeşinin son aylardaki konuşmaları, tutumu içine kurt düşürmektedir. Hasanoğlu'na eğitmen çıktığından bu yana büyüklerimizi beğenmez olmuştur. (...) Kardeşi yüzünden kendi günaha girmişcesine, bir yemini bozmuşcasına içi ıpıldamaktadır. Yetiştirdiği öğrencilerinin gözünde kendisi nasıl yemez, içmez, uyumaz, helâya gitmez biriyse, büyüklerimizde öyle insanüstü varlıklardır Dünder Öğretmen için. Hem de hepsi hiç ayırt edilmeksizin." (s.128)

Günlerini Ulus Gazatesi okumakla, derse gitmekle ve öğrenciler için yaralı planlar kurmakla geçiren Dünder Öğretmen kardeşinde gördüğü değişimden endişelidir. Kendisi

gibi bürokratlara ve hükümete sonuna kadar güvenemeyen ülkücü olmayan kardeşine şöyle çıkışır:

“Türk yok ha? Türk ne demek sen biliyor musun? Kanın mı bulandı yoksa senin? Politikamız bellidir. Rejimimiz bellidir. Sulhcuyüz biz. Ağzının altındaki bakla oysa, çıkar. Tamam mı? Biz ne sağız, ne soluz oğlum. Biz ileriyiz! İleri! Ancak kafasında dünden hiçbirşey bulunmayan, ama asıl, asıl bu günün huzurundaki değeri bilmeyen ve yarının müsbet hayali içlerine yerleşmemiş milletler, fırtınaya tutulmuş bir kayık gibi bir sola bir sağa yalpa vururlar. Biz çok şükür o zavallı ülkelerden değiliz.” (s.129)

Kendi kendisine verdiği görevleri yaşama biçimi olarak benimsemiştir. Yetiştirdiği irfan ordusunu görebilmek için Başkent’e gitme arzusundadır. Yıllar sonra Başkent’e gidebildiğindeyse umduğunu bulamaz. Hayal kırıklığı ile döndüğü ilçede de karşılaştığı manzara iç açıcı değildir.

“İlçeye dönüp okulun önündeki Atatürk büstüne uzun uzun baktı sonra. Büstün çenesinden iki küçük parça kopmuştu. Taşı, alçıyı, tuncu kuşların yediği nerde görülmüş? Büstü yeniden taşlatmamak için nöbete yattı. Kendi kendisine ilk kez verdiği bu yeni görev yapabileceği tek şey; varlığının tek nedeni oldu.” (s.332)

Ömrünü ideallerini yaşayarak geçirmiş bir ilkokul öğretmeni tipini çizen Dünder Öğretmen, sıkı sıkıya bağlı olduğu değer yargılarıyla avunmasını bilmiş bir insandır.

AYDIN

Aydın, romanın aktüel zamanında, orta yaşlıdır. Bir derginin yazı işleri müdürlüğü görevini üstlenmiş, bekar, sol görüşlü, bilgili, kültürlü biridir.

Romanda yer alan günlüklerden ve Aysel’in yorumları ile romancının ağzından dinlediğimiz kadarıyla tanıdığımız Aydın hakkında, en sağlıklı bilgileri günlüklerinden ediniriz.

Fiziki tahliline pek fazla yer verilmez. Ancak 115. Sayfada öğrendiğimiz kadarıyla orta boylu, kumral, çekik gözlü, küçük yuvarlak çeneli, sevimli bir hali olduğu kanısına varabiliriz.

Babası ilçe kaymakamı, annesi kültürlü, İstanbul'lu bir ev kadınıdır. Kız kardeşi Nurten ile birikte ilgi görerek büyütülmüş, çalışkan, temiz ve bakımlı halleri ile ilçede öğretmenlerinin takdirini arkadaşlarının sempatisini kazanmıştır. Fakat biraz şımartılmış olduğu için herkesi kızdıran davranışları da yok değildir.

“Öğretmen Dünder'in içini öfke bürüdü. Aysel'den çok, kaymakamın oğluna (Aydın'a) kızıyordu: *bu oğlan da ikide bir, birini gammazlar. Pis şımarık. Bıktım bu kendini beğenmiş meretten. Ama neme gerek herşeyi yine tastamam işte.*

Ütülü siyah kısa pantolonu, ipek beyaz gömleği, sahici siyah papyon kravatı, beyaz çorapları, siyah rugan iskarpinleri, güzelce kolonyalanıp taranmış saçları... Koro için de, polka ve rondo için de verdiği modelden daha güzel herbirşeyi.” (s.10)

Aydın, daha çocuk yaşlarında sınıf arkadaşı Aysel'den hoşlanmaktadır. Uzun sürecek bu ilginin ilk tohumları mezuniyet müsamesesinde atılmıştır.

“Aysel, annesi ile babasının müsamereye gelmediklerine şimdi için için seviniyordu. Önce Başöğretmenine ve Dünder Öğretmenine karşı çok utanmıştı. Hatta kendini birazda öksüz duymuştu. Ama şuanda özellikle babasının orada bulunmayışına seviniyordu işte. Çünkü, arı olan, kaymakamın oğlu Aydın, bal almak üzere menekşeye konacağı yerde, kelebek olan kendi belinden tutuvermişti yanlışlıkla. Üstelikte şaşkınlıktan dudaklarını Aysel'in yanağına kondurup cız diye sokmuştu onu.” (s.19)

İlkokulu birincilikle bitirdikten sonra İstanbul'da Galatasaray Lisesi'ne yatılı olarak verilen Aydın, hafta sonlarında, Fenerbahçe'deki dedesinden kalma, halasının ve eniştesinin oturduğu eve gelmektedir. Anadolu'dan gelmiş olduğu için sınıf arkadaşlarıncı küçük görülüyor olması gururuna dokunmaktadır.

“... köylü olmadığım ve İstanbul’da doğduğum halde, İstanbullu çocuklar benimle alay etmeye çalışıyorlar.” (s.37)

Ailesinden uzakta olmanın da verdiği bir hisle ileride sevgi ve saygısının azaldığını gördüğümüz babasından bile övgü ile bahsetmektedir. “Medeni ve uyanık” babası, Aydın için bir iftihar vesilesidir. (s.38)

Dündar Öğretmen’in irfan ordusunun bir neferi olarak memleketimizi muassır medeniyetler seviyesine çıkarmak için çok çalışmak arzusu ile doludur. Avrupa’daki gibi kızlar ve erkeklerin kaç göç olmadan rahatça dolaşabileceği medeni devirlerin iştihâkı içinde memleketin kızlarını basitlikle suçlar. Bu suçlamalardan en çok, hoşlandığı kız olması itibarıyla, Aysel payının alır.

Yeni okulunda yeni arkadaşlar edinerek, uyum sağlama çabasında olan Aydın Galatasaray Lisesi’inde okuyor olmaktan gurur duyar. İleriki yıllarda da bu övüncü taşıdığını gördüğümüz kahramanın daha pek çok şey yanında Fransızca bilemenin medeni olmakla âlâkası olduğunu sandığı söylenebilir.

“İlkokulda bizim sınıftan Ertürk’ü Bursa’ya Askeri lise’ye göndermişler. Bana bir resmini yollamış Ertürk. Okulun üniformasını giyinmiş olarak çekirmiş. Şapkası koca kulaklarının üstüne hiç yakışmamış doğrusu. Babası Emin Efendi diye biri. Hali vakti fena değil. Ama ne olsa köylü işte. Avrupaî kafalı biri olsa o da oğlunu Avrupaî bir okula gönderirdi.” (s.42)

Aysel Aydın’ın Galatasaray eğitimi için, sürekli kadınları küçük gören hali için şunları söyler;

“... Büyümemiş çocuk gülüşünü bazı küçük duraklara saklar o. aktardığı hiçbir şeyi bildiğim aklına gelmez. Ne yapsın? Ona en iyi ezberletilen *je suis, je suis, je suis...*” (s.42)

Aydın’da başlayan Fransız hayranlığı, o ortaokul sıralarında iken patlak veren İkinci Dünya Savaşı’nda, Almanların tarafını tutan pek çok kişi ile çelişmesine sebep

olmuştur. Fransızları kibar oldukları için çok seven Aydın, onlar kadar kibar olamayan herkese karşı bir antipati duyar.

“Yazında hep ailemin yanındaydım ve onların her halinden çok rahatsız oluyordum. İlçe bana köy gibi göründü. Babam kaymakam olduğu halde yemekte ağzını çok şaplatması sinirime dokunuyordu.” (s.73-74)

Anadolu’nun bir ilçesinde çevrenin etkisi ve ağır basan göreneklerle yetiştiği için tutuk, çekingen davranan Aysel’e karşı beslediği duygular peşini bırakmaz. Fakat Atatürk’ün istediği gibi kız olmadığı için onu eleştirmekten de geri duramamaktadır.

“İlkokuldaki kız arkadaşlarımda meğer ne kadar sünepeymişler! Aysel’e sözde geçen sene ezberlediğim Fransızca şarkıları söyleyecektim. Nerdee!... Değil şarkı söylemek, selamlaşmadım bile. Sanki Ankara’da ortaokula gidiyor. Hep başı örtülü geziyor ve karşıdan bir erkek arkadaşını görse, yolunu değiştiriyor. Bir seferinde çarşı başında burun buruna gelmiştik. Acele bir selam verdi ve kıpkırmızı kesildi. Bir Atatürk çocuğu olarak hiç hoş görmedim bu hallerini. Kadınlarımız tam batılı olmadıktan sonra Türkiyemizi muhassır medeniyet seviyesine çıkarmak çok güç.” (s.74)

Aydın’ın gençlik yıllarında batıya merakı artmış, batılı olmayan yakınlarından utanç duymaya başlamıştır.

“Ozaman Sevil’in görünüşü kuşkusuz iç açan bir görünümdü. Yanında olmaktan gurur duyulacak bir görünüş. Üstelik Tilla’da mimar amca, karısı ile hep Almanca konuşuyordu. Başlar bu uygar gruba beğeni ile dönüyor, hatta onlara gülümsüyordu çevredekiler. (...) Tek uyumsuzluk babasındaydı. Biraz da halasında. Babası, öyle uygar, okadar bilgili tanıdığı babası, hele kahverengi beyazlı yazlık pabuçları içinde şimdi gözüne o küçük ilçedeki yerlilerden herhangi biri gibi görünüyordu. Süklüm püklüm bir duruşu vardı. Alman yengenin iri kollarına, göğüslerine bakışı incelikten yoksundu. Herşeye durmadan gülüyor, güldükçe yüzü parlak, yağlı bir kızlık alıyordu. Mektepte öğrendiği ve

çoktan unuttuğu üç beş Almanca sözcüğü yerli yersiz kullanıyor, ikde bir *Bitte, Bitte diyordu*. Bittelerden, ya da *Donke Schön*’lerden gayri tek söz bilmiyordu. Hele çikolatalı pastalar yendikten sonra birden bire geçirivermesi!... Tilla’nın tenteli terası ansızın zindan oluvermişti,” (s.112-113)

Lise yıllarında da çok başarılı olan Aydın, çok çalışarak, “vatana büyük yararlar” sağlamak istemektedir. (s.151) Etrafindan duyduğu, hatırla biryerlere gelme fikri fena halde canını sıkılmaktadır. Çünkü o insanın ancak kendi gayreti ile başarılı olabileceğine inanır.

“Akşam evde annemle biraz münakaşa ettik. Beni ne yerine koyuyor bu annem? Erdal’a (Erdal İnönü) söyleyecekmişim de, o da babasına söyleyecekmiş de, babamı vali muavinliğine terfi ettireceklermiş. Çok kızdım. Annemde hâlâ, *ne var bunda? Hekesler öyle yapıyor işte!* deyip duruyor. Bir insan yükselecekse kendi çalışkanlığı sayesinde yükselmeli.” (s.151)

Her ne kadar Galatasaray Lisesi’nin de etkisiyle yüzü batıya dönük bir terbiye almış etrafında alaturka tavır görmek istemeyen, biraz gösteriş meraklı bir genç olsa da esasında temiz yürekli ve düşüncelidir.

“Bugün bisikletimize binip arkadaşlarla Çankaya’ya gidecektik. Fakat öyle bir kar vardı ki. Hertaraf bembeyaz. İnsan ister istemez yoksulları düşünüyor.” (s.155)

Aydın’ın lise yıllarında Aysel’e olan aşkı daha da alevlenir. Kimseye söylemediği içinde taşıdığı bu duyguyu yenmeye çalışsa da başaramaz. Aysel’in de, birgün, babasının baskısına boyun eğmeden erkeklerle rahat arkadaşlık etmesini uygar bir kız olması için önemli bir adım olarak görmekte ve bu halde Aysel’i daha çok seveceğini düşünmektedir.

Aydın’ın iştigal etmek istediği meslek Hariciyeciliktir.fakat lise yıllarında gazetecilikle amatörce ilgilenmiş ve bundan büyük keyif almıştır.

“Nezamandır Nejat’a gazatecelikte çok hevesim olduğunu söyleyip duruyordum (...) Herşeyden haberi oluyor. Kültürü, bilgisi artıyor. Asıl benim, kendimin bir gazatesi

belki de hariciyecilik mesleğini seçmekten vazgeçerdim. Çünkü insan büyük bir gazetenin sahibi ve iyi de bir gazeteci olunca zaten sık sık yabancı memleketleri görmek mümkün oluyor.” (s.234)

Genç yaşında memleket ve dünya meseleleriyle ilgilenir ve artık memleket ve dünya ile ilgili konularla ilgilenmeyen babasına için için kızar.

“...Eskiden kaymakam iken, memleket meseleriyle ilgilenirdi. Şimdi hiç. Dünya da olup bitenleri ajans haberlerinde diliyor. Bu kadar.

Şimdilik durum şöyle: Avrupa da savaş bitti. Fakat bir yandan Suriye’de bir yandan Japonya da bütün hızıyla devam ediyormuş. Geçenlerde Tokyo, Amerikan uçakları tarafından tam sekiz saat aralıksız bombalanmış. Yüzaltmış Japon gemisi de...” (s.264)

İmkansızlıklar yüzünden hayal ettiği şeylere kavuşamayan Aydın’ın içinde yavaş yavaş bir umutsuzluk doğar.

“Ada’da birgün Aysel ile dolaşmak isterdim. Ne yapalım? Bu da içimde kalacak. Bizim gençliğimiz de böyle hep, ders çalışmakla, sinemaya gitmekle geçiyor. İş mi? beğendiğim bir kız ile bir akşam üstü güneş batarken deniz kıyılarında, çamlar altında yürüyemedikten sonra ne anladım ben okumuşluğumdan?” (s.265)

Aydın, kadınları belki de kendisi de ,bunun farkında olmadan, hakir görmektedir. Kadının sadece bir kadın olduğunu düşünmekten onun ayı zamanda bir insan olduğunu, birşeyler bilebileceğini ve başarılı olabileceğini aklına getirememektedir.

“Öptü sonra Aysel’i elbet öpebilirdi. Madem ki bir parka gelinmiş birlikte. Birlikte birer bardak ta bira içilmiş az önce... Öpüşülebilir. Durum bunu gerektiriyor. Yine de, yine de ne eksikti o akşam. Öldürücü birşey eksikti. Tamamlanamayacak birşey. Bir türlü bütünlenemeyecek... O şeye özlenen anlamlar yüklenemeyecek... Yer yerinden oynasa Aydın yanındakinin, sadece bir kadın olduğunu unutamayacak. Yanındakinin insalar içinde bir insan olduğunu düşünemeyecek...” (s.328-329)

DP'li olmadığını kanıtlamayıp Peşte'de ki kâtipliğinden ayrılan Aydın, ailesi ile problemler yaşar.

“DP zamanında uzun süre valilik etmiş olan babsıyla iyice arası açıldı. Nedeni: Peşte'de ki metresi... Annesi sağ olsaydı ayılır bayılırdı. Annesinin yerine, babası iki görevi birden yaptı. O da babasına, *siz ne alarsınız? Yaşamamış hödükler!*... diye bağırdı. Birden herşeyin suçlusunu babası olarak gördü. Gazocu Vali koydu adını. Peşte'den geri alınışı bir uykudan sarsılarak uyandırılması gibi olmuştu.”(s.339)

Aysel, otel odasında ölümü beklerken en çok Aydın'a telefon açmayı istemiştir. O na şunları söyleyeceğini ifade eder.

“Ama basıp istifayı dışışlerinden, onca dileği hariciyecilik mesleğinden, niye İstanbul'da tümen tümen sol yayınlar basan bir yayinevi kurduğunu soracağım Galatasaraylı Aydın'a. bunu sormak hiç aklıma gelmemişti. Tepip çıtkınlığımlığı; o, bir tabak içinde çatal bıçakla armut soymaları sefir sofralarında ve sofraların altında bacaklarını kadın bacaklarına değdirmeleri, o, “Vous permettez”?... Avec plasir demeleri, usanasıya Moustache sürünmeleri, usanasıya Caleche koklamaları ve gittiğim her yerde millet vekili karşılamayı uğurlamayı(...) depip bütün bunları nihayet, oh nihayet aslan gibi değişim kavgasına yayınları ile katılışına sevinmişim. (...) Elbet, partinin İstanbul'da bir ilçesinin başkanıdır da Aydın. Bilecektir. Ne yapacağız birikeni?” (s.251-252)

Burada Aysel'in aklıdan geçenler, Aysel'in, Aydın'ın ve Ali gibi birçok yaşıtlarının beklentilerine cevap alamayışlarının ve okumuşluklarının hiç bir işe yaramamış olduğunu görmenin hüznünü, hayal kırıklığını göstermektedir.

ALİ

Ali, “toparлак, fırça saçlı” ve biraz kaba bir çocuktur.(s.8) Fakat çirkin de değildir. Ankara’nın bir köyünde fakir bir ailenin yetim oğludur. Köyden ilçede ki ilkokula eşşek sırtında gelip gider. Okul dışında da tarlaları sürmekte annesine yardımcı olur. İki de kız kardeşi vardır.

Oldukça zeki ve çalışkan bir çocuktur. Dünder Öğretmen’in aşladığı ülkü ve Atatürk sevgisi, arkadaşları gibi Ali’de de vatan refahı yolunda çalışma idealini geliştirmiştir. İlçe’deki ilk okulda çocuklardan en fakiri, en garibanı Ali dir. Kılık kıyâfeti ile de diğer çocuklarda ayrılmaktadır.

“Ali ise çarıklarını içine işlemeli, uzun tiftik çoraplar giyinmiş. Köyden eşşek ile onun mezuniyet müsamesesine ve gece Ali’yi köye götürmeye gelen amca oğlu, seyirciler arasında en geriden bile çocuğu hemen tanıdı. Kendi kendine bir tuhaf güldü. Azıcık ta yüreği çarptı.” (s.14)

İlkokulu bitirdiğinde 13 yaşında olan Ali, okuldan sonra tarlada bahçede çalışmış, Dünder Öğretmen’in öğrettiklerini unutmuştur. Onunla karşılaşmayı hiç istememesine karşın bir gün Pazar yerinde karşılaştıklarında artık hayatının akışı değişmiştir. Köyde ailesine yardımcı olan bir çiftçi olarak kalacakken, önünde okuyup yükselme fırsatı çıkmıştır. “Daha fazla okuyabilmeyi hiç düşünme”yen Ali’ de,”okuma ve bay olma isteği” körüklendikçe “kendini önemsemeyi” öğrenir.(s.53-54)

Dünder Öğretmen’in gayretiyle İlçe’nin zenginlerinden Şakir Ağa, Ali’yi Hergele Meydanı’ndaki oteline yamak olarak alır. Aynı zamanda 1. Erkek Sanat Okulu’na başlamıştır. Artık onun için yep yeni bir yaşam başlamıştır.

Ümit dolu, aynı zamanda çok zor bir hayatın ilk günlerinde Başkent’e alışma devresi geçirir. Ömründe görmediği kadar büyük, ışıklı ve süslü binalar, kalabalı, içlerine sığamadığı insanlar ve onların itiş kakışları arasında utançla şaşkınlığı birarada yaşar.

“Tavandaki dünyadan yere,yeniden hıçkırmaya başlayan kalabalığın içine nasıl düşmüştü acaba? Biri mi itmişti onu,yoksa o mu birilerini itmişti?Yoo,hayır. Bir kadın, erkek sırtları arasında tek tük yer alan kadınlardan biri, ak mendiliyle hıçkırıklarını ağzına hapsederken, birden, *öff, ne pis kokuyorsun sen çocuk* deyivermişti .*biraz öteye gitsene!*” Ağlayamamanın utancına yeni bir utanç karışırken dışarı çıktı.”(s.59)

Aysel’in Semiha’ya yazdığı mektuptan Ali’nin utangaç,ezik fakat gururlu bir karaktere sahip olduğunu öğreniriz.

“Ben de sana kardeşlikte bulunup Ail’den haber vermek istiyorum.Fakat Ali’yi nasıl görebilirim, bilmiyorum Yazın herhalde o da köyüne gitmiştir. Acaba Aydın’la karşılaşmamak için mi pazara inmedi? Ali çok gururlu bir çocuktur.Hergele Meydanı’nda Şakir Ağa’nın yanaşması olarak çalışmak belki ağırına gidiyordur.Aydın gibi bir Galatasaraylının yanında kendisi Erkek Sanat Okulu’na gidiyor diye belki üzülyordur, utanıyordur.”(s.72)

Gururlu olduğunun bir diğer örneği ise:

“Önceleri hep açlık duyardım. Hep bir şeyler olsa da yesem derdim.Şimdi iyi, çekmiyor canım.Şair-yazar abileri Ali’ye,*Ulan, mide büzüşmüş,senin* derler.gururunu incitir,bu.*Yoo, ben oldum olası az yerim,der.*”(s.277)

Ankara’da büyük şehirde olmanın, ilk şaşkınlığı geçtikten sonra, otelle okul arasındaki hayatına alışan Ali, sorunları aklına geldikçe, ülküsüne sığınmaktadır.Sorumluluklarının bilincinde,üzerine aldığı görevi sonuna dek yüklenme gayretinde olsa da, zor hayat şartlarının da farkındadır.Herşeye rağmen pozitivist düşünceden yana tavır almanın yaşamı kolaylaştırdığını bilerek,iyimser ve kadirbilir olmaya çalışır.

“Oğlum Ali, uzun ettin. Üç yılda inceldin, kopacaksın. Dışın değilse de için bopstil oldu, çıktı.Sanki köyünde helâlar daha mı mamurdu, aptal. Aklını başına topla. Nankörlük

istememez. Otelin hiç değil elektriği var.Çekmişler işte pekâlâ duvarların, tavanların üstünden hatları, sokmuşlar elektriği içeri. Yatıp kalkma, elektrik, akşam yemeği, ayda yedi lira cep harçlıgısına. Arkanı babana dayamadın ya köpoğlusu? Yürü. Bir baltaya sap olmaya bak.Vatanına yararlı olmaya. Yürü bakalım.muhtaç olduğun kuvvet...

Sahi, ne kanı benim damarlarımdaki?Karakaya'da, Esmâ'dan doğma...Babam da illetlinin biriymiş.Sıtmalı. Maraz Kâmil derlermiş.Ben tanımadım. Ulan, hep de kötü şeyler kurcılar aklını.İyi şeyler düşünemez misin, salak? Hâlis muhlis Türk kanı işte damarlarındaki.Ve sen bu kana sorumlusun. Milletine sorumlusun. Ulu Ata'na, Dünder Öğretmen'e, Cumhuriyete, devrimlere, Esmâ anana sorumlusun.Şakir Ağa'ya da. Elbet Şakir Ağa'ya da, salak! Ne kötülüğünü gördün? Kasılmış. Kasılsın. Şu bankaya giren memurlar kasılmıyorlar mı?Yüzüne mi gülüyor her biri?Selâma mı duruyor önünde? Şakir Ağa yollamasaydı seni otele, yatırıp kaldırmısaydı burda seni, iyi, Dünder Öğretmen ne yapabilirdi bakalım?(...) Hadi sen Cumhuriyet'e sorumlusun,elin adamı neye sorumlu.”(s.90)

Parçadan da anlaşılacağı üzere, Ali, kendi hayatının gerçekleri karşısında, boyun eğmiş, kabullenici bir tavır takınmıştır.Vatana ve sorumlu olduğu kimselere karşı ödevini yerine getirmek zorundadır. Bu yolda önüne çıkan her manîde “okuma ülküsünün, kentte kravatlı bir bey olma ülküsünün şurdan burdan su aldığı”nı görmektedir.(s.90)

Ali ilkokuldan arkadaşı Aysel'den hoşlanmaktadır. Ona duyduğu hisler yüzünden bazen Kız Lise'sinin önüne gitmek istemekte fakat ağabeyi İlhan'dan çekinmektedir.

“Aysel büyümüş. Yanakları pembe pembe olmuş. Güzellemiş çok.

(...) Ali otele değil, Kız Lise'sinin önüne gitmek istiyor. Çok istiyor bunu. Aysel'I uzaktan bir görebilmeyi diliyor. Ama çok ta çekiniyor.” (s.92)

Romancının çizdiği Ali karakteri okuyucuda, öncelikle acıma duyguları uyandırmaktadır. Fakat kişilik özellikleri, hassaslığı ve gururlu yapısı, çoğu zaman takdiri hak edecek niteliktedir.

Fakir olsa bile yardım dilenmeyi gururuna ve yüceliğine inandığı Türk milletinin büyüklüğüne sığdıramamaktadır.

“İstanbul’da olduğu gibi, şimdi Ankara’da da kışları öyle yirmi bin, otuz bin yoksula aş dağıtacak aş evleri açılmış. Bunlardan bir tane de Hergele Meydanı’nı da var. (Namık bu meydana Hergele Meydanı demiyor da, İtfaiye Meydanı diyor nedense...) Ali’nin burun kanatlarına bazan bir çorbanın buram buram tüten kokusu çarpıyor. Hevesleniyor. Ama orada, aş evinin önünde öyle, çinko ya da bakır taslarını uzatarak duran kalabalığı Türklüğün yüz karasıymış gibi görüyor. Hevesini içinden de burnundan da kovuyor. Türk, hem bu denli yüceyken, hem nasıl bu denli küçülmüş olabiliyor; buna akıl erdiremiyor. Orada aş dağıtımını yapanların insanları itip kakmaları, söyledikleri sözlerde sıcak çorbanın çekiciliğini silip süpürmeye yardımcı oluyor. Ve Ali kendini daha yüce şeyler düşünmeye zorluyor. Hemen de önüne ilk çıkan güzel sözlere sarılıyor: *Tarihi yeniden yapan el seni de yapıyor. Ne mutlu sana!*

Ne mutlu bize!... Ne mutlu bize!...

Adımlarını bir sağ, bir sol hızlı hızlı atarak ve içinden bu söleri marşa dönüştürerek yürüyordu Ali.” (s.93)

“Artık köye hiç dönmek istemeyen, Başkent’e gittiğinden daha sağlıksız daha üstsüz başsız olan, çünkü okumak, ilerlemek isteyen Ali”, için birgün bayram harçlığı ile ilk kez bir lokantaya gitmesi dünya görüşünün değişmesine yardımcı olur. (s.130)

Lokantada kültürlü fakat dar gelirli kişiler şiirden, edebiyattan bilâkis dünya ve Türkiye üzerinde pek çok konudan rahatça konuşurlarken, Ali de kendine, yaşamına dair düşüncelere dalar.

“Ali, ertesi sabah otelin merdivenlerini süpürürken süpürgeyi yere fırlattı:

- Vay be! Güçlü olan güçsüzü ezecekmiş! Ezilmeyeceğim işte!

Geceden kalan herşey; bütün şiirler, bütün konuşmalar, bütün davranışlar, lokantanın o dumanlı havası, birasına katılmış, kendisine ısmarlanan o ilk votka, akıllı şakalar, o abiler, Başkent’te gördüğüm bu ilk yakınlık, o öfkeler, o göz yaşları birinden ötekine aktarılan; birinden ötekine geçen, hemen geçen kahkalar, sövmeler hatta hatta adam yerine konuluşu kendisinin, yanağından öpülüşü toplandı toplandı, Ali’nin kafasında böyle bir tümce oldu.” (s.133)

Ali, lokatadaki “abilerden” duyduğu sözleri beyinde harmanladıkça geleceği için endişeye düşmektedir. Otel sahibi Şakir Ağa’nın ufak tefek vurgunlarına göz yummuş olmanın ezincini hisetmektedir. Böyle davranmayı ülküsüne ve Ata’ya olan sevgisiyle bağdaştıramamaktadır.

“... otobüse taşıdığın malların hesabı hemen oracıkta sorulacak sanıyordu. Karşısına dargın gözlerle M.Kemal Atatürk dikiliyordu. Bu vatani meğer kimlere emanet etmişim ben! diye hayıflanıyordu sanki. (...) Neyse ne. yine de Şakir Ağa’nın ve Molla Kâtip’in suç ortağı olmuyor muyum ben acaba? Vatanıma ihanet etmiş olmuyor muyum? Şimdi merdivenleri süpürürken iki el, Ali’nin içini sıkı sıkıveriyordu. Hiç mi sokmasaydı acaba burnunu Başkent’e? iki dönüm toprağı sürer, eker, biçer... Anasının yüzü güler. Oğluna yaslanır. İyi ama, ne konuşacak akşamlar? Almanlar şunu etmiş, Çörçil bunu demiş, milli şef böyle yapmış dese, kim dinleyecek? Şiirlerini kime okuyacak? Kim sahip çıkacak vatana peki? Onca yıl gurbet ellerde niye okumuş, eline bir sanat okulu diplomasını niye almış olacak? Hangi elektrik prizlerini takacak, onaracak köylünün? Yok, asıl vatana ihanet geri dönmeyi düşünmektedir.” (s.135)

Ali’nin hiç yakın arkadaşı yoktur. Bunun sebebi içine kapanık, ezik ve utangaç olmasıdır.

“Yaşıtları ... Onlardan da hiçbir yakın arkadaşı yok. Sanat okulundan tanıdıkları; kendi gibi içine kapanık çocuklar onlar da. Ezikler. Kendilerinden söz etmeyi hiç öğrenmemişler.” (s.139)

İçine kapanık Ali bir gün Aysel’in abisi İlhan’ın yanına uğradığında, lokantada karşılaştığı fikirlere benzeyen fakat çok ayrı bir biçimde dile getirilen düşünceler duyar. İşte o zaman aslında hiçbirşey bilmediğini anlar. Ancak bu konuşmalardan lokantadakiler kadar zevk almamıştır.

“Ali ne diyeceğini, ne düşüneceğini şaşırmıştır. Herşeyden nekadar habersiz olduğunu anlıyordu. Akşam lokantada tanıdığı yüzleri anımsadı yeniden. Onlarda büyüklerimizden yakınıyorlardı. Onlarda onurlu bir ulus olamamaktan söz ediyorlardı. Ama onlarda İlhan abinin yöneticileri beğenmemesi arasında büyük bir ayrılık vardı. Neydi bu ayrılık acaba? Nerden geliyordu? Lokantadakilerin konuşmalarını, duruşlarını, şakalarını, tartışmalarını yüreğinde bir sıcaklıkla düşünüyor Ali. Onlar şiirler okuyorlardı, ondan mı acaba? İlhan’ın şimdi bir yumruk sallayıp, bir haykırıp, bir ağlayıp bir nutuk çeker gibi konuşması ise Ali’ye hem biraz ürkeklik, hem de için için bir gülme duygusu veriyordu.” (s.144)

Ali, şiir merakı sayesinde kendisi gibi şiirden hoşlanan Avni adlı bir gençle tanışır. Böylece uzun yalnızlığından kurtulan Ali, etrafında insanlar olmasından hoşnuttur. Aynı şekilde çevresindeki dostlarında onu severler.

“Avni abisinin yanında Ali başka dostlar da edinmiştir. Onlar Ali’yi iki yıl önce kendi kendine bir bayram armağını sunmak üzere gittiği lokantaya da götürüyorlardı. Ali onlar için, tam bir halk çocuğuydu. Onu seviyorlardı (...) Avni abisinin evinde rastladığı, lokantada tanıdığı yaşlı başlılar bile Ali’yi görünce sevinirler. Duruluğu, açıklığı, gözlerinin acılı acılı bakışı, hele bir yazar dendimi elinin ayağının birbirine dolanışı yüreklerini titretir hatta.” (s.272)

Vatana hizmet yolunda önüne açılan ilk kapı radyo evinde ki teknisyenlik işidir. Biraz Avni ağabeyinin yardımı biraz da kendi gayretiyle bu sınavı birincilikle geçen Ali, sınav arefesinde çelişkilere düşmüştür. Sınava giderken üzerine giyecek doğru dürüst bir kıyafetten bile yoksun olmasına karşın onu asıl düşündüren yararlı olma fikridir.

“Ali, Ankara’nın sesini bütün dünyanın dinlediğine içtenlikle inanmaktadır. İşte nihayet bu ülkeye yararlı olacağı gün gelmiştir. Hem ülkesine, hem annesine, hem kendisine. Ah şu sınavı bir kazansa! *Sesimizi bütün dünyaya duyurmak*’ ta onunda küçük bir katkısı olsa, ah!... Biraz da karnı doysa. Ama Ali de vatan için birşey yapmak duygusu, doymak özleminden daha güçlü gelişmiştir.” (s.280)

Artık hayatının bir düzene girmeye başladığı günlerde, fakirlikten gelirsizlikten sabit gelirli sınıfa yükseldiği günlerde, bulunabileceği en iyi durumda olmanın mutluluğunu yaşar. Artık ümitleri ve geliri ile aynı orantıda sevilmesi de artmıştır. Sevgi yoksulu, küfürlerle, azarlarla geçirdiği yılları artık geride bırakmıştır.

“... Avni abisi pantolanla gömleği geri almadıydı. *İşe giderken ne giyeceksin ulan? Baksana sınavda giydikleri de ödünçmüş garibin mi derdirteceksin be? Hadi maaşı peşin aldın, üst baş nerde bulacaksın peşin?* demişti. *Hergele Meydanı’nda çok. Dolu eskici var,* diyecek olduydu da, Avni abisi artık bağırı bağırıverdiydi: *elin giyilmişini giyecek olduktan sonra, mis gibi kardeşimin mis giyilmişinin suyu mu çıktı ulan!* Şimdi giyinirken Ali keyifli keyifli gülümsüyor. Avni abisinin kendisine böyle kızışını seviyor. Onun bu öfkenenişleri bu bağırı bağırıverişleri insanın içini ısıtıyor nedense. Okşanıp sevilip tatlı sözler dinlemekten çok ısıtıyor. Biri tarafından yürekten sevilmenin tadına varıyor Ali.” (s.282)

Lâkin şimdiye kadar Ali için kolay olmayan hayat şimdiden sora da kolay olmayacaktır. İş, memleketin hali, artık iyice hayal olan Aysel aşkı, arkadaşları onun için,

durmadan daralan bir çember haline gelmiştir. Tüm öğrendiklerine karşın kafası yine de karışıktır.

“Neden vatan sathi böyle karman çorman? Acaba şimdi tamda Türk Gençliği’nin muhtaç olduğu gücü asil kanında araması gereken zaman mı? Öyle de acaba Ali, vurduğum bir memur olmuş Atatürk’ün verdiği göreve sırt mı çevirmiştir. Yüziki lira uğruna: Durun, durun. Biz varız. Dinleyin. Okumam için beni ite kaka Başkent’e salıverdiler. Sonra da ardımı arayan olmadı. Yalnız öğüt verdiler. Okula gidip gelirken yollarda ne denli üşüdüğümü, okul sıralarında ne denli üşüdüğümü bilen olmadı. Bir ben olsam iyi...demekten çekinir mi olmuştu? Yine de öyle böyle okuduk. İstendiği dibi. Herşeyden habersiz kalarak vatanımızı nasıl sevmemiz, ne çok sevmemiz gerektiğini de öğrendik. Kara sevda gibi birşey oldu bu sevgi. İnsanın eli ayağı kesiliyor. Acaba ne yapmak için bu kadar çok seviyoruz vatanımızı ve milletimizi?” (s.319)

“Artık sesimizi bütün dünyanın duyduğuna da inan” mayan Ali, askerden sonra evlenir, annesini ve kız kardeşini kaybeder. (s.320) Artık daha fazla okumak için çok büyümüş olması, inandığı veya inanabileceği gibi bir memlekette olmadığı farketmesi dolayısıyla “kafasında kendi okulunu” kuracaktır. (s.338)

NAMIK

İlçede ilkokulu biritidikten sonra ortaokulu okumak üzere Başkent’e, Telsizler de ki uzak akrabasının yanına yerleşir. Girişken zeki ve beceriklidir ancak bu yeteneklerini etrafına zengin ve büyük memur çocuklarını toplamak için vey çalışanlara musallat olarak kopya çekmek için kullanır. Bu sebeple lisede adı “Kopyacı Namık”tır.

Aysel ile birlikte mezun olan öğrenciler içinde Dünder Öğretmen’in aşıladığı ülküyü, vatan millet sevgisini en az alabilmiş olanıdır. Fakirliğinin bilincinde olarak, yükselmenin doğru, dürüst kalarak sağlanamayacağını, kendisinden yüksekte olanlara

dalkavukluk etmesi gerektiği fikrini daha çocuk yaşlarda edinmiştir. Aydın günlüğünde

Namık için:

“Namık, beni sevmezdi, ama nedense hep çantamı taşırdı. Galiba babam ona buun için üç beş kuruş, annem de benim eski elbiselerimi veriyormuş. Nurten’in eskilerini de onunla köydeki kardeşlerine gönderiyorlardı zaten” der. (s.38)

Diğer arkadaşları gibi Ankara Gazi Lise’sine devam eden Namık daha rahat bir yaşam için kendisine yüksek zümre çocuklarından pek çok arkadaş bulmuştur. Roman boyunca, fakirliği sebebiyle alçaklık kompleksi taşıdığını gördüğümüz kahraman, arkadaşlarını özellikle faydasını görebileceği kimselerden seçmiştir. Derslerinde başarılı olmayan Namık için Aydın şunları söyler:

“Sınıfın yarısı köyden, kasabadan gelme. Namık bile bizim sınıfta. İlk yıl çıkmış meğer. Namık’a çok kızıyorum. Yapışkan bir hali var. hemen Milli Şefimiz İnönü’nün oğluna sokulmuş. Erdal da çok nazik olduğu için birşey diyemiyor.”(s.149)

Başarılı olamamasını fakirliğine, imkansızlıklarına bağlayan bir ruh yapısı vardır. Lise çağında sigara içmek dahil kötü alışkanlıklarda edinen Namık, içinde biriken hıncını, etrafındakileri üzerek çıkarmak istemektedir.

“O sırada Namık, *bizimde rahat bir evimiz olsa, biz de çalışkan olurduk!* demesin mi? Namık çok değişti. Geçen , gün Bahriye Hanım onu yolda sigara içerken görmüş. Namık’ın bu haline çok canım sıkıldı.” (s.153)

Etrafında oluşturmaya çalıştığı yapay sevgi çemberi bozulur bozulmaz, yardımını görmediği kimseler hakkında atıp tutan bir mizaca sahiptir. Etrafımızda bolca örneğini gördüğümüz, ne yazık ki, günlük hayattan bir tip olan Namık karakteri, romancı tarafından ustalıkla çizilmiştir. Hasisliği ve duygusuz ruh haliyle gerçek dostluk ve saf bir yakınlıktan uzaktır.

“Mekteb başladı. Fakat Erdal bugün gelmedi. İstanbul’a gitmişti. Gezmeden kendini alamamış olacak. Gelince ona böyle takılacağım. İbrahim Bey müzakere etti. Dersten çıkınca Namık yanıma gelip, *biz mazeretsiz mektebe gelmezsek, kıyamet kopar ama...* dedi. Erdal’ı kastediyor tabii. Erdal zaten Namık ile arkadaşlığı kesti. Namık heralde buun kızgınlığından olacak, ikide bir laf atıyor böyle. Geçen yıl arabasından inmezmiş halbuki. *Bak Namık, seni bir defa kurtardım, bir daha kurtaramam!* dedim. *Hadi ordan bacaksız! Sen kim oluyorsun beni kurtaracak, ana kuzusu!*... demesin mi? dişimi sıktım. Yürüdüm gittim. Efendilik bende kaldı. Serkeşliği bırakıp sıkı çalışsa, o da sınıfın önde gelenlerinden olabilir. Nedense durmadan geriliyor. Şimdi de kendinden büyüklerle sıkı fıkı olmuş.” (s.156)

İçinde bulunduğu öfkeden ve yalnızlıktan kurtulmak için İlhan gibi ırkçıların grubuna katılma eğilimi gösterir. Fakat bu gruba katılma arzusunda bile samimi değildir. Bu sdce bir yerlere air olma iştiağından ileri gelen bir davranıştır. Namık’ın kişilik yapısı gibi vücut yapısı da eğri büğrü çizilmiştir.

“Sanki kolları gittikçe kısalıyor, gövdesi gittikçe dörk köşeleşiyor, rengi nerdeyse morluğa dönüşen yuvarlak yüzü, patlayacakmış gibi şişkin duruyordu. Garip, önlenemez, üstüne geçirilen herşeyi dar bulan bir gelişme içindeydi Namık. Şışmalamaktan çok, genişliğin söz konusu olduğu bir büyüme.” (s.191)

Nihayetinde bu ırkçı grubun baskına uğrayıp dağıtılmasının ardından Namık da, zaten pek o kadar ideolojilerine inanmadığı bu kitle ile aksiyona girmek durumunda kalmamış ve bundan memnun olmuştur. Hatta bizzat içinde bulunduğu bir girişimi bile lehine çevirmeyi başarmıştır.

“Vatanıma olan borcumu biraz olsun ödeyebilmek için ırkçıların davasında şahitlik etmiştim biliyorsun. Heralde benim bu şahitliğim bu davada çok yararlı olmuştu. Baban da bu yüzden benimle iftihar etmişti. Ben o mahkemede bildiğim herşeyi söyledimde birinin

adını söyleyemedim. Ne olsa memleketlimdi. Ve zaten oldukça masumdu. Şimdi böyle karanlık işlere burnunu sokmaktan vazgeçti.” (s.261)

Namık, emellerine ulaşmak için yardım istemekten çekinmeyen, bu yolda fikirlerinden dönüşler yapan biridir.

“Duyduğuma göre benim bütün varlığımla bağlı olduğum CHP’nin İstanbul’da bir talebe yurdu varmış, fakat bu yurda değil parasız, paralı olarak girmek bile çok zormuş. Tahsiline devam etmek isteyen bir kardeşin olarak, babana söylesen de beni bu yurda parasız alsalar. Babanın Parti’de çok tanıdıkları vardır. Senden yalvararak babandan bu istirahatda bulunmanı istiyorum. Eğer ben bu yurda yerleşebilirim istikbâlim kurtulur. Fakir ailemin başında kalmaktan da kurtulurum. Bir yandan Hukuk’a devam edip bir yandan çalışmak benim idealim. İstanbul’da iş bulmak daha kolaymış. Eğer pek sayın ve değerli babanız bana bu imkânı bağışlarsa, bu iyiliğini de ötekiler gibi hiçbir zaman unutmam ve ne senin ne de babanın yüzünü kara çıkartmam.” (s.261)

Günay’ın babasının yardımıyla CHP Öğrenci yurduna giren Namık yüksek ticaret okumaya başlar. Fakat her hareketini ortama ayak uydurmak için gerçekleştiren insanlar gibi sık sık yanlış tutumlar takınır. Talih her zaman bu tip insanlar için yeni kapılar açar. Yazar da bu kurala kulak vermiş olacak ki, CHP Öğrenci yurdundan atılmasını sağlayan olay, Namık için yeni bir hayatın kapılarını açmıştır.

“Kominizm propogandası yapıyor, gerekçesi ile yurttan da, okuldan da kovuldu. Bir an aydan kış üstü yere düştüğünü sandı. Gözünün önünü zifiri bir karanlık sardı. Okuyup adam olmak için başvurulması gerekli yolları artık tümünden yitirdi. Bu yolları göremez oldu. Ankara Gazi Lisesi’ndeyken herşey ne kadar da açık seçik, yalınmış meğer!... Yüksek memur ve saylav çocuklarının yanından ayrılmamak, onları poh pohlamak yetiyordu. Şimdi kimi poh pohlamak gerek peki? (...) Ortada kaldı Namık. CHP’ye lânetler savurdu. Günay’a da, onun CHP’li babasına da lânetler savurdu. Üç gün, umutsuzluğu içinde, Milli

Şef'e öyle çok küfretti ki ve onun kötü yönetimine ve onun oğluna ve sakat kardeşine ve hatta Haşmet Orbay'a; üçüncü gün sesini duyan oldu. Buna bir ad koyan oldu. Alınıp İstanbul'da yeni kurulan DP teşkilatına götürüldü. Böylece, çaresizlikten poh pohlayacak yeni bir yer, koltuğunun altına sığınılacak yeni bir ocak buldu. DP il teşkilatının gel git işlerine bakmaya koyuldu. Öğrencileri, DP lehine teşkilâtlandırmak üzere de edebiyat fakültesine yazdırıldı. Gerisi kolay oldu zaten." (s.316-317)

Yazar, Namık'ın toplumda daha rahat bir yer edinmesinin yollarını şu atasözleriyle ifade eder:

"Mühür kimdeyse Süleyman o dur."

"Isıracak it dişini göstermez."

"Isıramadığın eli öp başına koy." (s.317)

Bu atasözlerinin özü Namık için yaşam felsefesi olmuştur. Emekleri (!) boşa çıkmamış ve istediği gibi bir hayata kavuşmuştur. Karısı hatta metresi bile vardır. İnancsız, kendine ait bir fikri bile olmayan Namık'ın, hiçbir zaman bir duygulanışın etkisinde olduğunu da görmeyiz.

"Namık, önemli bir bankanın önemli bir koltuğuna oturdu. Kredi istemeye gelen köylümüzü, efendimizi elinin tersiyle kovdu. Tarım kredisi alıp iş hanı yapanlarla Gar Gazinosu'nda yemek yeyip numaraları seyretti." (s.338)

III.BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ DERECEDEKİ SAHİSLAR

İLHAN

İlhan, romanın birinci derecede şahsı olan Aysel'in ağabeyidir. Fiziki portre olarak yalnızca kıvrık saçlı olduğunu biliyoruz.

Zevkleri, fikirleri hayat görüşü ile Aysel'den ve Aysel gibi romanın diğer önemli karakterleri Ali, Aydın ve Ertürk'ten ayrılmaktadır.

Liseyi Ankara Gazi Lisesi'nde okuyan İlhan, o yaşlardaki her erkek çocuğu gibi gururlu bir mizaca sahiptir.

"Babamın bir muhtekir olduğuna inanmak bile istemiyorum. Sen babamı bilirsin. Milli Şef'imiz İnönü'yü Ankara'ya kadar götüren jandarmalar içinde olmakla her zaman iftihar etmiştir (...) Bundan bir hafta kadar önce abim İlhan eve alı al moru mor geldi. *Ben artık o okula gidemem ve kimsenin yüzüne bakamam*, diyor (...) Abim o gün bu gündür mektebe gitmiyor ve el içine bile çıkmak istemiyor."(s.85)

Ailece Ankara'da yaşamaya başlamalarının ardından, daha lise çağlarında Turancılarla oturup kalkmaya başlamış, yetişme çağının (adolesan) da etkisiyle hırçın ve dik kafalı bir genç olup çıkmıştır. Dersleri dahil hiçbirşeyi bu yolda önemsemez.

"Yemekten sonra mısır patlattılar. İlhan, ders çalışıyormuş gibi yapıp bir eser-i cedid kağıdı üstünde yeni bir *gizli* bir gazetenin provasına başladı."(s.95)

Garblı, vatana millete hayırlı bir kız olma yolunda Aysel'e destek vermeyen İlhan, babasıyla da anlaşamamaktadır. Babasının muhtekir suçlaması ile tutuklanmasının ardından, bakkalın sorumluluğunu üstlenen İlhan'ın içini eskisinden daha büyük bir kin bürür. İçindeki geçlik ateşini, etrafa saldırma, kırma dökme yoluna kanalize etmiş durumdadır.

“Hele hele... Vay babam vay... Beylerimiz dükkânımızı da kapayacaklardı nerdeyse. Boru mu? Bir suç bulamadan nasıl kaparlar milletin dükkânını? Görürsün abi, babamda salıverecekler. Salıvermezlerse adliyelerini başlarına yıkarız. Yıkamaz mıyız? (...) Söylesene Fethi abi? Yıkamaz mıyız bu adamların başına lise bitirmelerde? Vekilin oğlunu dövdümde ondan, değil mi? dövülmez mi o züppe peki? Heleee, hele daha neler yapacağız onlara, değil mi Fethi abi?” (s.142)

İlhan'ın savunduğu ideolojiye bir gruba ait olma psikolojisi ile bağlı olduğunu, ard arda sıraladığı, ağzından köpükler saçarak, nutuk verir gibi sarfettiği cümlelerin içerdiği şiddetten anlayabiliriz. 1930'larda artan ırkçılık akımının liseliler arsında yayılma sürecinin gözler önüne serilmesini yazar, İlhan vasıtasıyla gerçekleştirmiştir. Bu tip siyasi akımlarda, çoğu kez, romandaki Fethi abi örneğindeki gibi, az çok bilgili, okumuş kişiler gençlerden bazıları ile irtibat kurarak onların dünyayı keşfetme arzusunu kendi bilgileri ile doyururlar. Öğrenmeye aç genç zihinler, okudukları, duydukları herşeyi tartışmasız gerçek adlederek, ideolojinin düşünürlerinin, hareket yönünü oluşturan neferleri olurlar. Romanda da bu duruma en iyi örnek İlhan'dır. Ezberlendiği her halinden belli olan şu cümleler bu bakımdan ilginçtir:

“Bu memlekete sahip çıkmalıyız aslanım. Ahlâk bozuldu. Yahudilerle Ermeniler yükü tuttu. Aşkale'ymiş! Aşkale'ye kimler gidiyor aslında? Ha? Türkoğlu Türkler, Yahudiler ise Adalarda, Modalarda keyfinde. Başdakiler bütün onlarla ortak. Al gülüm, ver gülüm. Kendi çıkarlarını örtmek için sözüm ona Varlık Vergisi koydular. Varlığın vergisini ödemedin diye, yürü bakalım. Ellerinden gelse babamı Aşkale'ye sürer bunlar. sen babamı tanırsın. Söyle bakalım; babam, Türkoğlu Türk değil mi benim? Bi kat ışığı var mı? ama bunların niyeti Türklüğün kökünü kazımak zaten (...) arkan yok mu gâvur evladısın. Sorarım sana Ali kahraman Alman Milletinin bile eşşek eti yediği sırada nedir beylerimizin depdebesi? Vekiloğlu dövmüşüm. Niye dövmeyeceğim? Giyip çıkardığı İngiliz.

Ayakkabısına kadar. Sonra da voleybol topunu benim önüme fırlatıyor ben geçerken... Top oynaması kolay. Savaşsana bakalım sıkıysa!... Evet, Almanlar eşşek eti yiyorlar ama, kahramanca, yiğitçe savaşıyorlar. Irkları önünde bütün dünyaya baş eğdirecek onlar, görürsün! Bir millet, millet olduğunu böyle gösterir zaten..." (s.143)

Liseyi bitirdikten sonra hukuk fakültesine gitmek istemektedir. Bundan maksat, "Türlüğümüzü yerlerde süründüren bütün o soysuz takımında teker teker hesap sor" maktır. (s.185) Üniversiteye başladığımda, İlhan, artık bambaşka bir dünyada gibidir. Evin içindeki yığınla dergi, sazlar zurnalar öttürmesi, dersleri kırıp toplantılara gitmesi, liselileri teşkilatlandırması bir öğrenciden çok çete reisi havasında olduğunu gösterir.

"Fethi abisiyle milliyetçi bir şair kendisinden çok memnundular. İlhan'ı pek seviyorlardı. İlhan'da onların gözüne daha iyi girebilmek için çırpınıyordu.babasının kendisine derste bildiği saatlerde Fethi abisinin düzenlediği toplantılardaydı. Türk'ü kurtarmak için yeni yollar öğreniyor, bunları hukukta ki sınıf arkadaşlarına da, kendince çaktırmadan öğretmeye çalışıyordu. Fethi abisi liseleri de boş bırakmamak gerektiğini söylüyordu (...) İlhan adam yerine konulmaktan gurur duyuyordu." (s.189)

Türk milleti üzerine pek çok parlak fikri olsa da kadın hakları konusunda ileri görüşlü değildir. Kadınların okumasına bile karşıdır.

"Hanımefendimiz ders çalışacakmış! Niye okuyorsun bir kere sen? Kadın kısmına okumak nerden çıkmış? Anandan mı gördün, ninenden mi?" (s.189)

İlhan ırkçılık davasına o denli gönül vermiştir ki bu yolda hiçbirşeyden çekinmez. Onca, bu vatan, millet sevgisinin bir ifadesidir. İlhan'ın görevidir, en kutsal vazifesidir.

"... kafasını usturayla kazıtmış olarak geri geldi. Annesi, *ah oğlum ne yaptın o güzelim kıvrıcık saçlarına?* diyecek oldu. İlhan homurdandı. Ne dediği anlaşılmadı. Kazınmış kafa ile pek çirkinleştiğinin farkındaydı. Ama inandığı dava uğruna saçlarını feda etmiş olmamanın gururnu taşıyordu." (s.190)

Bir gün Halk Evi'ndeki Edebiyat Komitesi'nin toplantısını liseli öğrencilerle beraber basmak üzere gittiklerinde diğer ırkçı arkadaşlarının tutkulanmış olduğunu görür. Bu andan itibaren kendini ve tuttuğu yolu sorgulamaya başlayacak ve bir daha hayatı boyunca bu tarz davranışlara girişmeyecektir. Uğrunda ölümü göze aldığı davası ile korkuları arasında çelişkiye düşmüştür.

“İlhan, dergi yığınları üstünde önce daha bir büzüldü. Babası oda kapılarını gümbür gümbür açıp kapamaya başlayınca ansızın, ta Halk Evi'nin önünden buyana içine çöreklenip kalan korkudan utandı. *Ölmek var, dönmek yok!* diye yemin etmemişmiydi?” (s.198)

“Yoluna ışık tutan herşey'le birlikte evden kovulan İlhan, zor bir gecenin ardından yardımlarını beklediği abilerinden yoksun, küçülmüş, korkmuş bir biçimde bir duvar kenarında, Aysel tarafından bulunur.(s.201) Artık, ne olduğunu bile tam olarak bilemediği ülküsü için hiçbir girişimde bulunmayacaktır.

“Fethi abisinin, Oğuz'un Hikmet ve Hüsamet'in ile daha tanımadığı pek çok ırkçının mahkemeleri başladığında mahkemeyi basan bir grubun içinde bulunduğunu İlhan yalnız Aysel'e söylemişti.(...) Ama bu sefer, daha da çok korkmakta olduğu belliydi: *Bundan sonra zaten derslerime çalışacağım. Son gayretimi gösterdim. Ülkümüz adına elimden geleni yaptım. Yapmadım mı? o gece donacağımı bile sandım hatta. Ölümü göze aldım.*(...) Fakat Aysel, abisinden artık eskisi kadar çekinmiyordu. *Ülkünüz neydi ki, abi?* İlhan şaşkın bakakaldı. Sahi, neydi ülküleri?

Araya o kadar çok olay girmişti, öylesi yalnız günler yaşamıştı ki, daha önce abilerinden, o bozkurtlu falan dergilerden öğrendiklerini bir türlü kafasında toparlayıp cümlesini kuramadı. Sadece, *vatan Turan'dır, vatan Turan'dır, vatan Turan!...* diye mırıldandı.”(s.210)

Babası öldükten sonra ailenin sorumluluğunu üstüne alan İlhan, artık çok değişmiştir.

“...o korkulu, yalnız günlerden bu yana kendinden başka kimseye güvenmiyor İlhan. Aysel ile uğraşmaya da fazla zamanı yok artık. Sık sık Ankara Palas’a gidiyor. Yeni politikacılar tanyor. Başarılı bir hukukçu, ünlü bir avukatın hep önemli kişilerin yanında görünmesi gerektiğine inanıyor (...) *Dün kanlı bıçaklı olduğumuz Yunanlılar ile bile sıkı dostluk anlaşmaları imzaladık. Bana mı kaldı vatanı canımı adamak ve Altaylara gitmek*” (s.321)

“Paranın tek otorite olacağı bir toplum düzenine doğru hızla yol alındığını sezinle”yen İlhan için bundan sonra sadece çıkarları var olacaktır.(s.321) Herşeye ılımlı bakacak, asla gerçek fikrini belli etmeyecek, asla gerçek fikri de olmayacaktır.

“İlhan’ın kendisini yürekten destekleyeceğini sandı. Fakat İlhan, ne destekledi, ne karşı durdu. Hasib’in şöyle bir omzunu okşadı: *iyi etmişsin. Kurtar kendini!* Dedi. Kızkardeşinin Paris’e gitmek üzere olduğunu söylemedi. Gelecekte ilçeden pek çok dava alabilir. Dincilerle de arayı bozmaması gerek. Ürkütmemek hiçbirşeycikleri...”(s.322)

Aysel, abisi İlhan’ın romanın aktüel zamanındaki durumu için şunları söyler:

“Onunla uzak iki ülkede yaşar gibiyiz. İsviçre’nin ünlü avukatı. Şimdi Çankaya’nın tepesine mermer girişli apartmanını diktiriyormuş. Karısına banyo fayanslarını seçtirecek. Adını da Emek koyar belki. Bu yapıya tek kuruş yatırmamıştır. Birinden arsayı iki daire karşılığı almış, sonra, daha temel atmadan bütün daireleri tek tek satmıştır. Biz bir zamanlar mecliste milletvekilliği bulmuştu. Namazlar kıla, mahkemeler basa, alanlarda, *Kıbrıs Türk’tür, Türk kalacak’tır* diye diye vatanı Türkoğlu Türk yapacak, kurtaracaktı. Kendini kurtardı. Ömer ile benim tutumumuzu çok kötü karşılıyor. Gerekli yerlerde görmemezliğe geliyor, aile içinde de dişelrinin arasından bize küfrü bastığı belli oluyor.” (s.182)

Gençliğinde yaşadığı heyecanlı günlerin ardından hayat felsefesini rayına oturtmuştur. Bu bir nevi, toplumun bozuk yapısına karşı koyamayışın, toplumun içinde silinişin ifadesidir.

SALİM EFENDİ

Salim Efendi, ilçenin yerlisi bir bakkaldır. Tam bir halk adamı karakteridir. Gençliğinde, kurtuluş savaşı sırasında, İsmet İnönü'yü Ankara'ya götüren jandarmalar içinde oluşundan gurur duymaktan gayrı vatan severliği yoktur. Sert bir aile babası fakat aynı zamanda baskılara direnemeyen bir yapıdadır. Geleneklere bağlı olmasına karşın elinden geldiğince de yeniliğe açık olmaya çalışır. Ne de olsa Kurtuluş savaşı sırasında bir macerası olmuştur. Ancak bu bile daha fazla ılımlı olmasına yetmez.

"Aysel'in babası Salim Efendi Kurtuluş Savaşı sırasında İsmet Paşa'yı Ankara'ya götüren jandarmalardan biri olmakla yakın zamana dek övünmüştü artık bunu unutmuş gibidir. Hele bu müsamere işini hiç güler yüzle karşılamamıştır. Kasabanın yerlisidir. Çarşı başında içinde bit otundan urgana (...) herşeyin satıldığı küçük bir dükkanın sahibidir. Kızını gönül rızası ile sokmadığı bir işe cebinden para harcamaya, dükkanın sağ duvarında ki bir kaç top şam ipkelişibden iki metre kesmeye yanaşmamıştır. (...) Bir yıldır Balıkesir'de ortaokulda okuyan oğlu İlhan'a duyduğu hasreti, kızını sevindirerek dindirmeye çalışmıştır. (oğlu İlhan'ı bir ortaokula göndermek Salim Efendi'nin belkide son İsmet Paşacılığıdır.)" (s.21-22)

"...Yüzünün güldüğünü pek gören olma"yan Salim Efendi sözünü geçiremediği karşısında isteklerini savunmadığı insanlara öfke duyar. (s.48) Dünder Öğretmen ve kaymakamın baskılarına dayanamayıp kızı Aysel'i Ankara'ya okumaya yolladıktan sonra öfkesi, sıkıntısı daha da artar.

"Salim Efendi, hem öfkelenir ona, hem çekinir, ezilir karşısında." (s.48)

Aslında Salim Efendi'nin eziklik duymasına içinin daralmasına sebep olan yeniliğin, düzene oturmamaış yaşamın getirdikleridir. Etrafında gördüğü yüzler, bu yüzlerin çevirdiği dolaplar, hayat felsefesine aykırı davranışlar küçük dünyasının içine sığmayacak büyüklüktedir. Bunun karşısında ezildiğini, küçüldüğünü hissederek.

“Birşeyleri kendine yediremiyor bir süredir. Bir süredir yüreği ecinniler baskınına uğruyor sanki. Boğum boğum boğluyor: Cumhuriyet'in bir kötülüğünü gördüm diyemem. Şurası kötüdür, diyemem. İnönü'nün jandarmasıydım ben, ta nerden nereye ağdırıırken onu. Ama bu Cumhuriyet'in işine gelmeyen bir yanı da var. şu dur, diyemem, kızı okutmak, ilçede yakın uzağa, kızını şehirlere salıvermiş, dedirtmek... Sade bu mu içimi durmada boğan? Aysel'i Başkent'e yollamadan da durmadan boğulmaktaydı Salim Efendi. Oğlu okur yazar olduğundan bu yana boğulmakta. Öğretmene rastladıkça boğulmakta. Kaymakam mahfellerde, bayramlarada, kalkınan ışıklı bir ülkeden söz ettikçe boğulmakta. Şakir Ağa, erkâna rakı sofraları kurdukça, bağına bahçesine kuzu çevirmeye götürdükçe onları boğulmakta. (...) Boğuldukça Nemrutlaşmakta Nemrutlaştıkça yenilik, uygarlık adına ne görürse ortalıkta, topuna birden soğukluk duymakta, hatta kin toplamakta...” (s.49)

“... İçinde gittikçe büyüyen küçülmeyi kimse anlamadı. Küçük esnaf ne efendisiydi milletimizin ne de büyüklerimiz. Söylevlerde tek adı anılmayan, ilçe mahfelinde ne övülmek, ne de henüz yerilmek için tek sözü edilmeyen...”(s.50)

Yeniliğe değil, değişen dünya ve Türkiye ahvalinin kendi yaşam standartlarını uymamasına karşı olan Salim Efendi, dürüst, namuslu bir tüccardır. Fakat, diğer esnaf gibi, memurlara gülyüz göstermediği, onlara bekledikleri yakın alakayı sunmadığı için fazla sevilmez, ilçede. Özellikle Şakir Ağa ile arası bozuktur. Başta belediye reisi olmak üzere diğer memurlarla da anlaşamaması üzerine muhtekir suçlaması ile, masum olduğu halde, üç

gün dükkanı kapatılınca Başkent'e göçmesi bu geçimsizliğin ve Salim Efendinin gururlu yapısının delilidir.

“Salim Efendi, ilçede memur takımı ile geçinememiş. Hele belediye reisi ile büsbütün arası bozulmuş. Üstüne sürülmek istenen lekeden ötürü de memleketine küsüp bu yıl dükkanını Başkent'e taşıyivermişti.” (s.92)

Salim Efendi Ankara'da karısı ve kızının yeni modalara göre yaşamasına taraftar değildir. Eski şekillerini muhafaza etmek için elinden geleni yapar. Eften büften sebeplerle hakkında açılan soruşturmalar gözünü iyice korkutmuş olduğundan kendisini ibadete vermiştir. Salim Efendi içinde yaşadığı düzende, kendisinden, kendisi gibilerden ve “daha sahapsızlardan” başka kimsenin küçümsenmediğini gördükçe aile içinde bile kendisine saygı duyan kimsenin kalmamış olmasına dayanamaz. (s.185) Cemiyette hor görülen elinden tutulmayıp bir kenara atılmanın sıkıntısını çeken bir savaş gazisi, bir küçük esnaf olarak enazından evinde adam yerine konmak ve rahat olmaktan başka dileği yoktur.

“Baktı, oğlu hiç kendini dinlemez olmuş, kendi başına buyruk olmuş; öfke tepesine sıçradı Salim Efendi'nin. Hiç aklında yokken işi inada bindirdi. Bir oğluna bile kendini saydıramayacak mıydı? Oğlu bile onu adam yerine koymayacak, istiklal savaşında İsmet Paşa'yı ta nerden nereye götürdüğünün, göğsünü ona siper ettiğinin değerini bilmeyecek miydi?”(s.186)

Salim Efendi'nin tüm olumsuzluklara ve olanaksızlıklara rağmen sessiz sedasız bir yaşam hayali İlhan'ın ırkçılarla münasebeti sebebiyle sekteye uğramaktadır. Tüm vatan severliğini kurtuluş savaşında tükettiğine inanan, bu özverinin ardından umud edilen güzel günlerin gelmemesiyle hüsrana uğramış bir gazi olarak oğlunun bu düşüncelere, üstelikte yasa dışı olaylara karışmasına dayanamaz.

“Oğlunun boyundan büyük, üstüne elzem olmayan işlere kalkıştığından kuşkulanıp duruyordu; vatani kurtaracak sanki! Biz kurtardık ta ne oldu? Ülen şu Ankara'nın hay

huyundan artık göze batmam, son günlerimde onunla bununla dalaşmam diyorsun, sıkıntını içine gömüyorsun bu sefer de karşına ya milli korumacılar çıkıyor, ya oğlun ortalıkta kızgın kurt gibi döneliyor.” (s.198)

“O Fethi abin midir, ne herzedir, onun yanında da görmeyeceğim bir daha seni! Boşnak suratlı herif! Kendi önce bakalım özbe öz Türk mü? Bir de gelmiş geçende, beni kışkırtacak. İyi dangalaklıtım ben sanki. Bir vuruştum; bir daha hiçbir bok için vuruşmam. İşte evim, işte dükkanım, işte siz. Bu kadaaar!...” (s.200)

Karısının gözünde, “bir aile babası da olursa ancak böyle olur işte” dedirten Salim Efendi sertliğine rağmen ailesine bağlıdır.(s.201) Tüm çabası problemsiz sade bir hayat sürmektir.

“Paydos!Bir daha başından büyük işlere burnunu soktuğunu görmeyeceğim anlaşıldı mı?” (s.200)

Salim Efendi suskun ve sakin bir karaktere sahiptir. Yapmacıklıktan hiç hoşlanmaz.

“Salim Efendi, ta kurtuluş savaşından bu yana... Yoo, belki de Cumhuriyetin onuncu yılından bu yana hiç kendisini böyle atak, bu derce çevik bulmamıştı. Aysel, babasının kalpten gidivereceğini sandı. Kendisini yeniden hatırlatmayı bile göze alıp, *babacığım, babacığım!* Diye önüne geçmeye, onu okşayıp yatıştırmaya çalıştı. Oysa Salim Efendi hiç hoşlanmaz, babacığım gibi cıvık sözlerden.” (s.201)

Yazarın oluşturduğu Salim Efendi tipi, Cumhuriyet sonrası yeni rejime ve daha çok yanlış anlaşılan inkılaplara ayak uyduramayan fakir halk tabakasına temsil etmektedir. Savaştakiş gayreti unutulmuş hor görülen her gazi, namuslu yaşamına devam etmek isterken benzer sorunları yaşamıştır.

FİTNAT HANIM

Aysel'in annesi Fitnat Hanım, basit bir ev kadını, okumamış bir Türk köylüsü karakteri çizer. Eşine, evine, çocuklarına bağlı olması, çocukları ile Salim Efendi arasındaki dengeyi kurabilmesi dışında fazla bir özelliği yoktur.

Saf bir Aandolu kadını da olsa değişen hayat şartlarının getirdiklerine hevesle bakar. Cicili bicili giyinen kız çocuklarına özenerek Aysel'i de öyle giydirmek istese de önünde Salim Efendi engeli vardır.

"Annem saçını ondüle yaptırdı. Fakat babam daha başörtüsünü çıkarttırmıyor (...)
Gine de benim yüzümden babamla annemin arasında kavga eksik olmuyor. Bir yandan annem beni daha güzel giydirmek istiyor. Ben de kız arkadaşlarıma bakıp imreniyorum. Fakat öte yandan babamın burda çektiği sıkıntıları görüp ne yapacağımı bilemiyorum."
(s.98)

Çocuklarına içten bağlılığı vardır. Her ana gibi onların kusurlarını, her an unutmaya hazırdır.

"Annem, bu en küçük çocuğunu kendisini avutacağına bir kez daha inanır. Gelişine sevinir. Gözü yaşlı yaşlı, kucaklar onu. Kızının bütün sorumsuzluklarını unutuverir. Tezel'de hoşlanmadığı, geceleri uykusunu kaçıran ne varsa hepsini unuttur."(s.181)

Fitant Hanım meraklı ve telaşlı bir annedir. Çocuklarını koruma iç güdüsü gelişmiştir. Onları koruduğu kadar savuur da.

"Annem böyledir. Durmadan Ömer'in gözüne sokmaya çalışır beni sanki orta yerde kalıverecekmişim gibi." (s.182)

Başkent'e yerleştikten sonra teknolojinin nimetlerinden yararlanmakla huzur dolu, yorucu olmayan bir yaşamdan memnundur. Artık kentli bir kadındır ve yavaş yavaş bunun tadına varmaktadır.

“Salim Efendi'ye şu dünyadan karşı gelmeyen onunla zıtlaşmayan tek kişi karısı: giderek daha da gözünün içine bakar oldu. Sessizce yağup yıkar, pişirir kuratarır. Eskiden ara da bir şundan bundan yakınırdı. Şimdi yakınmaları yok çünkü Fitnat Hanım Başkent'te oturmaktan, içinde akarsuyu elektriği ve çevresinde beton duvarları bulunan bir evi olmasından mutludur. (s.186)

Ankara'da ki rahatlık, Fitnat Hanım'a adeta, bir gençlik güzelliği bahşetmiştir. Eskisinden daha bakımlıdır.

“Yatakta da daha bir sıcaktır Fitnat Hanım. Hem Başkent onu güzelleştirdi. Topukları, elleri yumuşacık oldu. Ocak üflemekten, lamba şişesi silmekten, çamaşırı ıslı bir kazanın başında avlıda yıkamaktan, her yanından yelin üfürdüğü ahşap bir evin tahtalarını ovmaktan kurtuldu; onadan olacak(...) Fitnat Hanım, kızına ve kendisine yarım kollu, havuz yakalı giysiler dikeyor. Omuzlarına pamuktan küçük yastıkçıklar oturturuyor. Böylece kentli bayanların havası usulca onların da üstünde esiyor.”(s.187)

“Sanki kendi okumamışlığının öcünü” kızından almaya çalışan Fitnat Hanım, kızıyla olan problemlerini eşine yansıtmayacak kadar akıllı bir kadındır.(s.187) Evin içinde düzeni kendi yöntemleriyle usul usul çözmektedir.

“Kızını her an bir kitabın başından kaldırmaktan nerdeyse gizli bir tad alıyordu. Önüne bir de bebek bezleri oyulgamak işi çıkınca Aysel, *kendin yap* deyip fırlatıverdi bezleri. Annesi önce şaşırdı. Sonra artık kızının erdiğini onu iyi bir baskıya almak gerektiğini düşündü.” (s.187)

Fitnat Hanım'ın problem çözme tekniklerinden biri de onları saklamaktır. Böylelikle sorun kökten hallolmuş sanır. Kazara evde bir tartışma çıkmışsa da, bunu kendi boşboğazlığına bağlar.

“Fitnat Hanım ağlıyordu: *hay dilim kopsaydı da söylemeseydim!* diye inledi. Olup bitenden kendini suçlu saydı. *Ne bilirdim böyle olacağını? Bilsem, evde yok deyiverirdim.* Çocuklarının kusurlarını kocasından sakladığını da böylece ele veriverdi.” (s.201)

TEZEL

Salim Efendi ve Fitnat Hanım'ın “tekne kazıntısı” son çocuklarıdır. (s.187) Evlerine “ilk defa dört gazetenin birden girdiği”, Aysel'in sokaklarda özgürce dolaştığı tuhaf bir günde doğan Tezel ailenin diğer bireylerinden çok farklıdır. (s.207)

Adalet Ağaoğlu'nun “Dar Zamanlar” üçlemesinin ikinci kitabı “Bir Düğün Gecesi”nde şahsiyeti hakkında daha fazla şey öğrenebiliriz. Ancak “Ölmeye Yatmak” romanında hakkındaki bilgi kısıtlıdır.

İçki içmeyi çok seven, aşkamüstleri Park Otel'in barına uğramayı alışkanlık haline getirmiş bir kadındır, Tezel. Gündüzleri uyuduğunu, gece yarıları Kulis'e veya Leftaraki'ye gittiğini Aysel'in yorumlarından anlamaktayız.

Etrafindaki insanlardan ve yaşam tarzından entellektüel bir yapıya sahip olduğunu, gezmeyi ve özgürce dolaşmayı sevdiğini söyleyebiliriz. “Ressamlar, şairler, patron olmamış tiyatro oyuncularını adı İstanbul'un dışına taşmamış öykücü tanıdıklarıyla” zaman geçirmektedir. (s.180)

Sık sık evlenip boşanan, hayata karşı duyarsız, değer yargıları olmayan bir kadındır. Sevgi ve bağlılık için değil öyle istediği için evlenip boşanmıştır.

“İkinci Dünya Savaşı'nın altıncı yılında doğdu. Üç yılda iki kocadan boşandı. Birincisi tiyatro oyuncusuydu. İkincisi henüz bir öğrenci... Ama babası zengindi çocuğun.

Bizim Tezel'den iki yaş kadar da küçük. Vurgundu kardeşime. (...) İkinci kocasını günlük bir gazetenin adı çok yaygın bir fıkra yazına göz koyduğu için sepetlemiştir." (s.180)

Bu kadar sorumsuz ve günün gün etmek arzusu ile keyfi yaşayan Tezel'in en olumlu yanı; yetenekliliğidir. Yaşama tarzındaki bu doğallık belki de sanatçı ruhunun izleridir. Burada entellektüel sanatçı grubuna gizli bir gönderme yapıldığı söylenebilir.

"Sonuçlara övünülecek bir yan, üstün renkler katan" Tezel, değişik birşeyler yapmaktan hoşlanan bir tipdir. (s.181) Bir fıkra yazarı ile evli olduğunu bilerek flört etmekte ısrar edip, bunda kötü bir yan da bulmamaktadır. Tezel karakteri, olumsuz bir tip olarak çizilmiştir.

"Öyle ya, o fıkra yazarına değil, onun son yıllar bir kahraman gibi gençlerin omuzları üstünde taşınışına vurulmuştur Tezel. Adamı karısından ayırmadı. O zaman da kadıncağızla sıkı fıkı oluverdi. Son görüşmemizde; *kötü mü? Hepimiz birarada geçinip gidiyoruz işte. Ne gereği var bir yığın problem yaratmanın?* demişti. (s.182)

Tüm olumsuzluklarına rağmen yazar, Tezel'e karşı olumlu davranmış, bu tutumlarının sebebini toplumun yapısına ve yetiştirilmelerine bağlamıştır. Romancı Aysel'e Tezel ve Tezel gibiler için şunları söyler:

"Şimdi çocuklara kimseler görev yüklemiyor. Bir görevi kendileri seçerse seçiyorlar. Ya da görevsizliği yaşıyorlar. İnançsızlığı. İyi ama, neye inansınlar? Kime? Kimbilir, belki Tezel bile haklıdır." (s.183)

ERTÜRK

Hali vakti yerinde bir esnaf olan Emin Efendi'nin küçük oğludur. Dündar Öğretmen'in yetiştirmesi olması sebebiyle vatanseverlik ve ülkücülük ruhuna işlemiştir.

Kulakları büyük kısa boylu bir öğrenci olan Ertürk, Bursa Askeri Lisesi'ne kaydolmuştur. Orada pek çok şeyi öğrenmiş, disiplin altına girmiştir.

"Ertürk Bursa Askeri Lisesi'nde sert adımlarla yürümeyi sert bakmayı ve sert yataklarda yatmayı öğrendi. Saçını her hafta traş ettirmeyi, öğrenci üniformasının şapkasını yana eğik değil de, siperliği kaşlarının tam koşutunda giymeyi. Kız adı anmamayı, ağlamamayı, anasına değil de babasına mektup yazması gerektiğini..." (s.124)

Askerliğin sert yapısına uygun bir biçimde yetişilen Ertürk ve arkadaşları, kahramanlıklarını gösterebilmek için "silaha sarılma sırasını kendilerine gelmesi için neredeyse gül bahçelerinden çıkmayı" dilemektedirler. (s.124)

Bir gün masalımsı bir ismi olduğu için aldığı Andre Gide'nin "Dar Kapı" isimli kitabı yüzünden okulda disipline verildiğinde "bilmeden vatana nasıl ihanet edebileceğini" öğrenen Ertürk, bu düşünce karşısında kahrolmakta, ölümü bile düşünmektedir. (s.125) Onun vatanperver ruhuna bu tür iftiralar derin yaralar açmaktadır.

Askeri Lise'de insanın kendi isteği hiçbirşeyi yapamadığı, sadece emir ile hareket edebildiğini anlatan yazar, bu fırsatla askeri disiplini de eleştirmiştir. Bu şekilde Ertük bir insanda çok bir robot haline getirilmiştir.

"Bu arada Ertürk onyediyi yaşına bastı. Onyediyi yaşında bir yatılı okulda insanın kendini ne gibi yollarla öldürebileceğini dener ve askeri bir yatılı okulda asla öldüremeyeceğini öğrendi." (s.125)

"Ertürk bu ilk suçundan ötürü bağışlanınca, bir daha bilmeden suç işlememeyi de öğrendi. *Oku* diye verdiklerinden gayri hiçbirşey okumamayı, *düşün* dedikleri dışında hiçbirşey düşünmemeyi..." (s.126)

Askeri Lise'den sonra Ankara Harp Okulu'na giderek subay olmayı arzulayan Ertürk eğitiminin etkisiyle kendisinde beliren milliyetçilik ruhu ile Ali'ye yazdığı mektupta ondan doğru yola gelmesi istemektedir.

“Bana kalırsa, sen şimdilik yüksek okullara gitmekten vazgeç. Kızkardeşinin büyüğü geçenlerde ak yazılı İsmail’e kaçmış. Buna bile ses etmemişsin. Ayrıca, burada senin hakkında kötü laflar da dolaşıyor. Ben söyleyeyim de bil. Söz de komünist olmuşsun. Komünist olan bazı edebiyatçılarla düşüp kalkıyormuşsun. O uyanık gençlerimizin yaktıkları Marko Paşa Mecmuası için bile bütün kış bedavadan çalışmışsin. Kardeşim, sen ne yapıyorsun? Farkında mısın? (...) Bu gittiğin yol yanlış bir yoldur. Bunu söylemekle sana, aileme ve vatanıma karşı olan vazifemi yerine getirmenin huzuru içindeyim.”(s.256)

Bu mektupta diğer bir önemli nokta, Ertürk’ün aşırı iyimserliğidir. Bunu sadece ikna için mi, yoksa samimi olarak mı yapıyor bilemiyoruz. Fakat hayalci denecek kadar iyimser olduğu muhakkaktır.

“Hiç bilemedin burada ilçede bir elektrik tamir atelyesi kurarsın. Nasıl deme. Allah kerim. Gerçi ilçemizde henüz elektrik yok fakat yakıda o da olacaktır. Allah’ın izni ile. Allah büyüktür. Bak üstelik toprak kanunu da yüce meclisimize sevk edilmiştir. (...) Bu kanuna göre, topraksız köylüye bol bol toprak dağıtılacakmış. Bakarsın sizin hissenize de dönüm dönüm toprak düşer, sen de sürer, biçer, büyük bir çiftçi olursun.” (s.257)

Artık üzerine iyice yapışmış olan disiplin gömleği ile yaşamaya alışan Ertürk bu halinden şikayetçi değildir.

“Ertürk mandolin ardına gizleneni savcıya kovalatan arkadaşını alnından öptükten sonra Beyaz Zambaklar Ülkesinde’yi okumuyor. Daha da makul oluyor: Harp Okulu hcalarının caddelerde, sokaklarda, muhallebicilerde, bütün umumi yerlerde, her köşe başında sert ve put olmaları öğüdünü içtenlikle tutuyor ve cinsel açlığını hamamda, helâda kendi kendine gideriyor.” (s.331)

Yazar, askeri sisteme olan eleştirilerinin dozunu burada biraz daha artırmıştır. Neredeyse insani hiç bir özelliği kalmayan yaratıklar halinde askerleri görmekteyiz.

“Ertürk bir teğmenin elinde Cumhuriyet Gazetesi yakaladı ve ona katıksız hapis verdi. Rüyasında, *fideler, fideler* diye sayıklayan bir askerin adını Fidel Castro’cuya çıkarıp –tabii ozamanlar albaydı artık- (geçen yıl), ona teskere bıraktırdı. (Bir gün de Anadolu alacak ve yine de ne vatana, ne karısına yaranamayacak. Oysa ölümlerden kurtulmuştu bir zamanlar Kore’de vatan uğruna...)” (s.338)

SEVİL

Bir savcı kızı olan Sevil, biraz tombulca bir kızdır. Ailesinin modern hayata uyum sağlamasının etkisiyle rahat, hatta biraz şımarık yetiştirilmiştir.

İlçe ilkokulundaki diğer çocuklara nazaran daha temiz ve düzenli giyinmektedir. Ayrıca müziğe küçük yaşlardan itibaren merakı vardır. Keman çalmaktadır. Bu sebeble ortaokul sıralarındayken babasının İstanbul’a tayin olması münasebetiyle bir yandan öğrenimine devam ederken, keman kurslarına da gitmektedir.

Aydın Sevil için;

“Fakat nemelâzım, tanıdığım bütün kızlardan daha medenî bir kız. Herhalde yengesi Alman olduğu için. Sevil bana çok yakınlık gösterdi ve yeniden arkadaş olduk. o zaten keman çalardı. Burada da hem keman dersleri alıyor; hem de okula devam ediyormuş. Babası İstanbul’a tayin olmuş. Sevil hâlâ biraz şişman. Fakat güzel ve temiz giyiniyor. Onlar şimdi en çok Almanya ‘da bulunan amcasını merak ediyorlar. Annesi de kaptan eniştemle ona biraz öteberi gönderebilirler mi, diye sormaya gelmiş. Amcası Sevil’e kışlık bir manto gönderecekmiş. Herhalde bu sebeplerden Sevil’in halleri biraz şımarıkça. Fakat ne olsa Aysel gibi geri kalmış olmadığı için kızı taktir ediyorum.” der. (s.77)

Giyim kuşamını Almanya’dan temin eden Sevil, batılı tarzda, tabiri caizse “tam bir papatya “ görünümündedir. (s.112) Tüm şâşâsına rağmen ilgi çekmeye çalışan, şımarık halleri vardır. Etrafındaki herkesin kendisiyle ilgilenmesini isteyen, istediği olmayınca surat yapan bir tiptir.

“Sevil artık onaltısını sürüyordu. Saçlarının üstüne organza giysisinin yakasını çevreleyen sarı yapma çiçeklerle bir örnek ince çember kondurmuştu. Çiçeklerin bu giysiden ayrılmaz bir biçimde satıldığı apaçık. Ayrıca, Sevil’i Aydın’ın gözüne biraz da kalabalık gösteriyordu bunlar. Gürültücü bir kızdı hem. Masadakiler gibi çevredekilerin de sürekli kendisiyle ilgilenmelerini istiyor ve bunu sağlıyordu. İlgiler bir an üstünden eksilince surat ediyor, üff sıkıldım işte! Çok sıkıcı bir yer burası! deyiveriyordu.” (s.113)

Sevil başkalarıyla alay etmekten hoşlanan, havaî bir kızdır. Aydın, Aydın’ın babası, halası eniştesi ve Sevil’in mimar amcası, Alman yengesi ile Sevil, birlikte Tilla’ya gittiklerinde ,tavırlarından anladığımız kadarıyla son derece de umursuzdur. Sadece Tilla’daki diğer gruplara hava atmak için Aydın’ı pistte öylece bırakıp gidecek kadar saygısızdır.

“Bakalım o mavi pantolonlu genç, Aydın kadar Fransızca biliyor muydu?

-Şunlar yanımdan geçerken Fransızca bir şeyler söylesene bana!

-Niçin? Hem ne söyleyeyim?

-Bir şeyler söyle işte. Bakalım anlayacaklar mı?

-Ne söyleyeceğimi bilmiyorum ki...

-Amaan sende, geliyorlar hadi! Söyle bir şey. Seni seviyorum, de işte. Laf olsun diye.

Parlak saçlı gençle dans ettiği kız yanlarına gelmişlerdi. Sevil hemen gözlerini yumdu. Bekledi ve Aydın bir çırpıda, je vous aime dedi. Sevil hemen Aydın’ı itti. Ondan ayrıldı. Burnunu kıvırdı. Parlak saçlı gence doğru bir omuz silkti. Ama ben seni sevmiyorum, ne yapalım, dedi; organza giysisinin eteğini hoplatarak masalarına döndü.” (s.115)

Sevil, kendi evlerinden ziyâde mimar amcasının ve Alman yengesinin Teşvikiye'deki apartman dairesinde mesut olmaktadır. Daha modern, zevkli olan bu evdeki eğlenceler, Sevil'in içini açan niteliktedir.

“Daha sık arayamazlar mı sanki kendilerini mimar amcalar? Daha çok paylaşamaz mı doğumgünü, yılbaşı, paskalyalı, evlenme yıldönümlü akşamlar? İsa daha sık doğamaz mıydı sanki? On çocukları olamaz mı mimar amcayla Alman yengenin?(s.117)

Sevil'in anne ve babası ne kadar medenî olsalar da Alman yengesi ve amcası kadar batılı değillerdir. Alman yenge ve amca âdeta bir örnek gibi imrenen Sevil, kendi ailesini basit ve görgüsüz bulur. Okuma yazması olmayan annesine tuhaf sorular sorarak, bilgisizliğini yüzüne vurarak, kendisini yüceltmekten adeta haince bir zevk duyar.

“ Sevil, babasının yüzünü her geçen gün biraz daha çirkinleşmiş buluyordu. Annesinin kolundaki iki altın bileziği sevmiyordu. Şık günlere giderken giydiği dantelli kombinezonun dantelini elbisesinin yakasından göstermesini de.”(s.118)

Sevil'in diğer ilkokul arkadaşlarının bir farkı da taşıdığı ülküdür. Diğerlerinin vatana millete hayırlı olma yolundaki emellerine karşın onun tek arzusu, şık giysiler, partiler, güzel yiyecekler, müsamereler ve bu şekilde daha fazla uygarlaşma ülküsüdür.

“ Yengesi de , amcası da şarabın çocuklara kan yaptığını, gelişmeyi sağladığını söylüyorlardı. Neyse ki, babası, Alman yengenin her söylediğini saygıyla karşılamasını bilecek kadar uygarlaşma ülküsü taşıyordu.(...) Okulun çaylı toplantılarında Sevil, hep önde geliyordu. Ayy!...Annesi gibi bulaşıkçıbaşı olacak değil ya? (...) Bil bakalım! Gerry Cooper kim? diye sorar Sevil. Annesi, şu iskelede ki saraylıya taktığımız admı? diye sorar. Sevil hem gülmekten kırılır, hem kendi gözünde kendisi büyür. Bil bakalım Barbara Stenwyek kim? durur annesi. Omuz silker. Cihan Hâkimi'nde oyanyan artist, akıllı!...Annesi,nerden biliyormuşsun sen? demeye görsün; Sevil hemen bir omzunu kırar, burnunu kaldırır, sana anlatmak boş der gibilerden yürür çıkar sokağa.ardında, biraz

saygılı, biraz da hüzünlü bir kadın bıraktığını bilir. Annesinin kendisine duyduğu saygıyı büyötmek için sanki ya da onun okumamışlığından pişmanlık duygusunu pekiştirmek için, tam da kadının, Öf artık artık çekilmez oldun! diyeceğı bir sırada kemanını alır eline, kollarını gerer, başını yukarı kaldırır, gözlerini kapar ve Berjoret'i çalmaya başlar.”(s.118-119)

Sanata, oyunculığa, müziğe, yabancı filmlere olan merakı yıllar geçtikçe daha çok artar. Amerikan Kız Kolejini bitirmiş, kendini sanata adanmış fakat yinede şefkâten mahrum kalmış bir yüreğe sahiptir. Ailesinden gittikçe daha çok utanacak, hele babasının sadece kendisi için para kazanan biri olaması dışında bir değeri kalmayacaktır.

“Babası memuriyetten ayrılmış, mimar kardeşiyle taahhüt işlerine girişmişti. Ama babanın Sevil'in gözüne girmesi gittikçe güçleşiyordu. Eskiden incecik bir ademdı hiç olmazsa...Şimdi ise... Sevil için para harcamalı ama nasıl kazanıldığı böyle ortalarda görünmemeliydi. Hatta ara sıra yokluk sözü bile edilmeliydi. Amerikalı kadınlar filmlerde yoksulları, zavallıları nasıl da seviyorlardı.”(s.315)

Yazar, romanın sonlarına doğru ana karakterlerin yaşamları hakkında bilgi verirken, Sevil için;

“Sevil...O İstanbulludur. Sanat çevrelerinde adı geçer. Bir armatörün oğluyla evlendi, boşandı. Oğlunu istemeyerek (!) baba tarafına bıraktı. Ona doğum günlerinde almış olduğu oyuncakların adını andı.”(s.339)

Bu kısımdan, Sevil'in küçüklüğündeki vurdumduymaz hallerinin devam ettiğini, ilgisiz bir anne olduğunu öğrenmekteyiz.

SEMIHA

İlçedeki ilkokuldan mezun olduktan sonra babası izin vermediği için öğrenimine devam etmemiş ve bunu bir uhde gibi yüreğinde duymuş, basit bir köy kızıdır. Fizikî özelliklerine çok fazla değinilmediğini gözlemlediğimiz Semiha, daha çok okuma hasretiyle romana konu olmuştur.

“Biz işte böyle yabani kaldık. Babam izin verseydi de keşke ben kardeşin Semiha da senin gibi okuyabilseydim. Ah Aysel, ne mutlu, bir Türk kızı olarak sana!” (s.56)

Ata’ya olan sevgisi, vatana, millete hayırlı olma arzusu büyüktür. Okuyamamış olmanın üzüntüsünü bu sebeble daha derinden duymaktadır.

“Güzel kardeşim, Atatürk Babamızın öldüğü gün çok ağladığımı, bütün arkadaşlarının, öğretmenlerinin, müdüranımın bile hıçkıra hıçkıra ağladığınızı yazıyorsun. Bunları okurken inan, ben de hıçkıra hıçkıra ağladım. Hem Ulu Önderimizin ölümüne, hem kendi kaderime. Orada, okulda olsaydım, ben de herkesle birlikte ağlardım. Evde gizli gizli ağladım kardeşim. Kimseler derdimi anlamadı.” (s.56)

Semiha, içinde Ali’ye karşı saf duygular taşımaktadır. Fakat bu karşılıksız bir aşktır.

“Ali’yi görürsen benden selâm söyle. Onun bana verdiği kiraz çubuğunu da hep sakladığımı bir yolunu bulup söyle.” (s.57)

Romanda Semiha’nın yaşamına ve karakterine dair ,zâten kısıtlı bulunan, bilgileri Aysel’le birbirlerine gönderdikleri mektuplardan öğrenmekteyiz. Aysel’in Başkent’i, okullarını ve Ali’ye ilişkin haberleri anlattığı mektuplar ve Semiha’nın ona özentiyle seslendiği cevaplar...

“Kardeşim Semiha, sana nasıl anlatsam bilmem. Burası Ulu Atamızın bize açtığı yolda medenî bir âlem.” v.s. (s.71)

Nihayet,hiç istemediği halde, evlendirilmek istenen Semiha'nın artık Ali'nin aşkı için hiç umudu kalmaz.

“Ali'ye (...) seni başgöz edeceklerini söyledim. Çok üzüldü, ama herhalde gururundan olacak, hiç belli etmek istemedi.”(s.97)

Aşkı gibi ,okuma hayalleri de suya düşen Semiha, imkânsızlıklarının öcünü Aysel'den almak istercesine Ali ve Aysel hakkında dedikodular yayar.

“Sen de sakın benim eski canciğer bir arkadaşım olan Semiha gibi düşünme, Ali yüzünden onun bana neler ettiğini biliyorsun. Ben erkek arkadaşlarıma kötü gözle bakmam ki.”(s.172)

“Benim ilkokulda Semiha diye bir arkadaşım vardı. Ona çok güvenirdim.Fakat o, Ali adında bir başka arkadaşın benim yüzümden köyünü, anasını bırakıp da buralarda sefil olduğunu yaymış herkese. O gün bu gündür küsüz.Onu da hoş görmeli. Ne olsa bir ilkokulu bitirdi.Hem de kalbi yaralıdır.”(s.244)

HASİP

Hasip, ilkokuldaki diğer çocuklardan çoğu yönüyle farklıdır. Hafız Bilâl'in oğlu olması vesilesiyle okula geç başlamış, derslerinden çok, -ailesi tarafından- dinî konularda eğitilmiştir.

Hassas bir ruha sahip olan Hasip, kadınsı bazı işlere de meyillidir.Babasının sert mizacı ve baskısı dolayısıyla tutuk yetiştirilmesi ve evde kadınlarla daha samîmi ilişkiler kurabilmesi Hasip'in bu tutumlarının âmili olabilir.

“Okula geç başlamıştı. Şimdi, bitirirken de ondört yaşını dolduruyordu. Kur’an’ı ezbere bilir, ablasının çeyizine de gizli gizli kanaviçe işler, dantel örer. Babası, rondo ve polkaya katılmasına izin vermemiştir. Sadece, kara bir kılıf içinde, sahnede bok böceği olmasına hayır diyememiştir. Seyirciler tarafından kimin oğlu olduğu bilinmeyecek sanmış, bunda da yanılmıştır. Çünkü çocuklar, çoktan bütün ilçeye yaymışlardı Hasip’in sahnedeki görevini. Ama şimdi, kara kılıfın içinde utançtan ağladığını, işte bunu bir Hasip, kendisi bilecekti.”(s.18)

Hasip, derslerinde fazla başarılı değildir. Bunun sebebi çalışmaması değil, ilgisinin azlığı ve kabiliyetinin yetersizliğidir.

“Bir Hasip vardı. Çalışır çalışır, bir türlü öğrenemezdi. Cumhuriyet’in ne zaman ilân edildiğini bile zor öğrendi. Babası hoca olduğu için, ona Kur’an ezberletmiş, Kur’an’ı Arapça ezberlediğini bizden sakladı. Ben öğretmenime söyledim. Nerdeyse okuldan kovuluyordu.”(s.37)

Hasip, ilk gençlik yıllarında, üzerine yüklenen ağır sorumluluklarından hem gurur duyar, hem de çocukluğunun tadına varamamış olmanın üzüntüsünü hisseder.

“Baharda, ilkokulu bitirdiğinden bu yana öğretmeniyle de, öğrencilerle de karşılaşmaktan çekinir olmuştu. Yanık sesiyle camide ezan okumaktan bir yanı gurur duyuyor, ama bir yanı da kavut alamama, sapan atamama, bir yaşıtiyle okuldan konuşamama, postanın başına gidememe yalnızlığını yaşıyor.”(s.48)

Daha sonraki yıllarda, câmi imamlığı görevini benimseyen Hasip, diğer arkadaşları gibi Atatürk sevgisiyle bürünmemiş, “Yeni Türkçe yazmayı unutmuş”tur.(s.257)

Çocukluk yaşlarındaki saflığını yıllar geçtikçe yitiren Hasip, artık uyanık bir insan olarak, inandığı değerlerin peşinde koşmakta, geçmişteki sıkıntılı günlerin acısını çıkarmaktadır. Bu değişim Hasip’i tanınmayacak hâle getirmiştir.

“Yüzünün sarılığı gitmiş. Sarılığın yerini yağlı kırmızı bir kurnazlık almış. DP ilçe başkanına tapıyor. O da Emin Efendi’nin büyük oğlu Remzi zâten. Hasip’i Eskişehir’e de o göndermiş. *Din elden gidiyor İlhan abi! Bu işin de diplomasını almaktan gayrî çıkar yol yokmuş. Mâdem ötekiler hep diplomalı, biz de ona göre tedbirimizi almalıyız tabii... Dünder Öğretmen’in beni hiç adam yerine koymaması nasıl olurmuş bakalım!... dedi. Dp hele bir başa geçsin ..Merkez-i Hükümet’te diyanet işlerini de kuracak. Beni de oraya gönderecekler...*”(s.321-322)

Yılların getirdiği değişim rüzgârından Hasip de payını alarak, bağınazlık derecesindeki tutuculuğunu yumuşatma yoluna gider.

“Hasip Makuller Ordusu’nun başında gidiyor. Hem de montgomeri giymeden. Radyoya, *Gâvur icadı* demekten vazgeçip dinî günlerde mikrofonunönünde mevlût, Kur’an-ı Kerim falan okuyor.”(s.332)

NURTEN

Nurten, Aydın’ın küçük kızkardeşidir. Roman boyunca ağabeyinin yanında sinemaya giderken, ona mektup yazarken, masaya su bardağını devirirken v.s. gördüğümüz Nurten’in kişiliğine daîr tek ipucu cilveli bir kız oluşudur.

“Peşimize bir oğlan takıldı. Nurten’e laf attı. Asker olmasam bir hadise çıkaracaktım. Nurten de az değil. Şimdiden sağa sola kırıttıyor.”(s.167)

derslerinde fazla başarılı değildir. Aydın sürekli kardeşine bu konuda yardımcı olmaktadır.

“Yine cebir-geometriden ikmâle kaldı. Bir de onu (Nurten’i) çalıştırmak var.”(s.262)

Nurten ağabeyinin idealist ruhuna inat, sâde kendi halinde hatta biraz eğlenceye düşkün bir insandır. Nitekim hayatının gidişâtı da bu yönde olmuştur.

“Kendi meslektaşlarından birine varıp, iki çocuk doğurup, briç partilerinde modadan, kokteyl tarifinden ve yeni aşklardan gayri bir şey konuşmayan kızkardeşi Nurten’e bakıp bakıp, yeniden Türk kadını ve memleketi kurtarmanın heyecanına...”(s.339)

BEHİRE

Aysel’in Ankara’daki en yakın arkadaşı olan Behire hakkındaki bilgileri Aysel’in ona yazmış olduğu mektuptan öğrenmekteyiz.

Fizikî görünümü veruh yapısına ilişkin pek bilgimiz olmadığı için daha çok Aysel’in yaşamındaki yeri üzerinde duracağız..

Ortaokulu bitirdikten sonra iki yıllık hemşirelik okuluna gitmiş, ardından Kütahya Hastanesi’ne tain olmuştur.

“İki yıl önce sen Konya’da hemşirelik okuluna giderken yine arada bir buraya geliyordun. Birbirimize içimizi döküyorduk.Kütahya Hastanesine gideli hiç gelmez oldun.

(...) Genç yaşta kendini vatan hizmetine adadın. Ne mutlu sana.”(s.170)

Aysel’in samimiyetle bahsettiği şairlerden ideolojileri sebebiyle hoşlanmaz.

“Şu karışık zamanda ve Moskof’un bize temelli göz diktiği bir sırada güzel yurdumuzu Ruslara satan o adamdan şair mair diye bana sakın bir daha söz etme.”(s.255)

DÖRDÜNCÜ DERECEDEN ŞAHISLAR

MOLLÂ KÂTİP

Şakir Ağa’nın Hergele Meydanı’ndaki otelinin kâtibidir. Adının Mollâ olmasından da anlaşılacağı üzere dinine bağlı bir zâttır.

Bütün işi, otele gelip gidenle ilgilenmek olan Mollâ, konuşmaktan, siyasi meselelerde ahkâm kesmekten hoşlanmaktadır. Ukalalık yapmaktan zevk alır.

“Mollâ Kâtip de şoförlere, küçük esnafa, Numuneye gitmek için bekleşen hastalara Başkent’te oturmanın, kentli olmanın güçlüklerini böyle anlatır durur.(...)Ali sabahları sobanın külünü boşaltırken Mollâ Kâtib’in böyle mır mır söylendiğini işitir. Otel müşterilerine bilgiç kesilir, onların yanında herşeyden anlar, Mollâ. Bir de Şakir Ağa inverte mi otobüsten, sırtında heybesi, elinde bir tahta bavuluyla, Mollâ bilgiçliğini ona devreder. Bırakır tüm kurum ve çalımlarını. Eline peşkirini tutur, yatağına sobada kızdırılmış tuğla koyar geceden ve yüz bulursa, *Ağam ne olacak bu memleketin hali, pür melâli?* diye sorar.(s.91)

Mollâ Kâtip abdestinde namazında olmasına, ikide bir “Şu da imanına aykırı adamdır, demeye hakkım olmuyor.” demesine rağmen Şakir Ağa ile kaçakçılık yapmakta bir sakınca görmeyen, esasında saf müslüman değildir.(s.134)

“Bayram üstü Mollâ Kâtip’in Şakir Ağa’ya yolladığı pazenleri, kaput bezlerini otobüslerin oraya taşıdı. Çuval çuval. Denk denk. Mal kaçırıyolar keratalar. Bütün fakir fukaranın pamuklu karnelerini ellerinden almışlar.”(s.134)

Kültürsüz, aksi, suratsız bir insan karakteri çizen Mollâ, aynı zamanda çıkarlarını gözetken, yaltaklanmasını da bilen olumsuz bir tip oluşturmaktadır.

“Şeytan diyor ki, dehle şu asiye, gitsin. Ama Ali’yi dehlemek Mollâ Kâtip’in pek de işine gelmez:Böyle karın tokluğuna her işe her yere koşturacak adamı nerde bulursun?”(s.137-138)

SAKİR AĞA

Şakir Ağa romanda sözü edilen ilçenin zenginlerinden bir esnaftır. Ankara’da, ilçede oteli ve dükkânları vardır.

İlçede memur takımıyla samimi ilişkileri, daha ziyade maddi varlığıyla ilçenin ileri gelenlerini tarafına çekme meyli mevcuttur. “Erkâna rakı sofraları kur”an, “bağına bahçesine kuzu çevirmeye götür”en “Jandarma Kumandanı’na besili hindiler gönder”en Şakir Ağa böylelikle ilçe ahvalinde hatırı sayılır derecede söz sahibi olmaktadır. (s.49)

Şakir Ağa, feodal düzenin toprak ağalarına benzemektedir.İlçede istediği kişiyi yerinden etmek, ona buna hoş geçinmek belirgin özellikleridir.

II. Dünya Savaşı’nın hüküm sürdüğü kıtlık yıllarında halktan topladığı kuponlarla mal kaçıırken bile vicdanen rahatsızlık duymayan olumsuz bir karakterdir.hatta kendi fikrinde haklıdır da.

“Keyfimden mi topluyorum ulan kuponları ben? Köylü, kasabalı yakama yapıyor durmadan:ölülerimizi neyle kefenleyeceğiz, ağa? Kaput bezi bulmadıktan sonra sen bize,

cııldak mı gideceğiz öte dünyaya da biz? Böyle diyorlar. Hani onların karnesi?kiminde pembe, kiminde yeşil; kiminde (A)'lı, kiminde (U)'lu olanı var. Bunlarda ne var.hem bedava toplamıyorum ya kuponları. Alan razı, satan razı.”(s.135)

Sert ve kinci mizaclı, yanında çalışanları sömüren, insanları işine yaradığı müddetçe seven bir insandır.

“Şakir Ağama da yazdım.beni hoş görsün dedim. Hakkını da helâl etsin istedim. Bir cevabını alamadım daha...*Ben aldım ...Ben aldım...*diye başını salladı Mollâ. *Salıver düzüyü gitsin, köpek!* demiş. *Nankör çıktı baksana...*Gözü daha yüksekte olandan *zati bana hayır gelmez...* demiş. Bunu öğrendi; içinde bir cızlama, yanma gibi birşey duydu Ali. Şakir Ağa'nın kendi adına pek fazla sevineceğini ummamıştı.Fakat böyle böyle diyeceğini de hiç beklemiyordu. Bir teşekkür, bir hayır dua paraynan mı be ağa?”(s.283)

BAŞÖĞRETMEN

İçedeki ilkokulun Başöğretmen'i Hüдай Bey, romanın ilk bölümünde tombul, kırmızı toparlak yüzlü ve kıyafet olarak;”kolları kısa, soluk, çizgili ceket, çizgili dokuma gömleği, bol kısa paça, göbeğine göbeğine dar gelen pantolonuna, çocuk kakası rengindeki kunduralarına rağmen bir başöğretmenden çok, bir cami hocasını andır”dığını görmekteyiz.(s.9) Zirâ daha önceleri hafızlık yapmıştır.

Yazar, Hüдай Bey için bu yorumu yaparken o devrin (1930'lu yıllar) şartlarında hiç de yadırganmayacak bir görünümü olmadığını şöyle açıklar:

“Ama o tarihte bir Başöğretmen olarak da fazla yadırganmıyordu.hayır, hiç hem de. Latin harfleriyle adını yazmayı beceren, azıcık da değişimlere karşı yumuşak başlı davranan her orta yaşlı kimse, bir ilçe ilkokuluna başöğretmen olabilirdi.”(s.9)

Başöğretmen mesleğinin getirdiği sorumluluklarla içinden çıktığı ilçe halkının tutumu arasında kalmıştır.

“Merkezden gelen emirde batıya pencere açılması isteniyordu. İyi ya işte Savcı'nın kızı keman çalacak. Kız öğrenciler erkek öğrencilerle birlikte Çiçekler ve Böcekleri oynayacak. Polka ille gerekli miydi? Polkada oğlanlar kızlarla sarılacaklar. Elele tutuşacaklar. Evet, belki Batı'ya daha geniş bir pencere açılmış olacak, ama bütün kasaba halkı da ayağa kalktı. Çocuklarını okuldan geri almak isteyenler bile çıktı. Baksana, Kör Enver, kızının müsamereye girmemesi için sonuna dek direndi. Şimdi yolda gördü mü, başını çeviriyor bana. Sağda solda da, kerhaneci, diyesiymiş. Gâvur Hoca adı biti, şimdi de bu. Kaymakam'dan çekinmeselerdi, bunca yıllık hemşerilerimle neredeyse toptan aram açılacaktı canım.”(s.11)

babacan, duygulu ve anlayışlı bir kişidir. Dünder Öğretmen kadar ülkü üzerinde tefekkür ettiğini veya batılılaşmanın heyecanını duyduğunu söyleyemeyiz fakat ılımlı olduğu da bir gerçektir.

METİN

Galatasaray Lisesi'nden Aydın'ın arkadaşı olan Metin, hali vakti yerinde bir ailenin çocuğudur. Babası eski sayılardan Ahmet Bey bir gazetenin sahibidir.

İlk anda “biraz burnu büyük” izlenimi vere Metin, daha okula gelmeden Fransızca bilmesiyle bütün çocukların arkadaşlık etmek isteyeceği bir çocuktur. (s.39)

Liseyi Galatasaray'da bitiren Metin, siyasetle, memleket meseleleriyle alâkadardır.

II. Dünya Savaşı yıllarında babası gibi Almanları tutmaktadır.

Metin'in derslerinde fazla başarılı söylenemez. Bu daha çok dersleri önemsememesinden kaynaklanmaktadır.

"Ben bu yıl galiba Matematikten ikmale kalacağım. İlk notlarım kırık. Bu hafta doğum günüm var. Evde bir parti veriyoruz."(s.164)

değişen dünyanın değişen şartlarına ayak uydurmakta gecikmeyen Metin, Almanların yenilmesi üzerine, onları tutmaktan vazgeçer. Aynı şekilde okumanın önemini unutarak basit zevklere yönelmesi de onun değişkenliğini gösterir.

"Zarfin içine bir de resmini koymuş. Tam bopstil modasına göre giyinmiş. (...)Metin bir aydır hastaymış.okula gitmemiş.*Hastalık da numara haa. Dame Sion'lu bir kıza tutldum da ondan*,diyor.Bazan çok kızarım şu Metin'e. Vatanın bizden görev beklediğini unutuverir. Şipsevdi gibi sık sık da aşık olur."(s.239)

Özellikle okumak için Paris'e gitikten sonra hayat görüşü tamamen değişmiştir. Zarafet, kibarlık sunilik; rahatlık, kabalık doğallıktır.

"Metin'i...gemide tanıdığım zaman Batı görenekleriyle dalga geçmeye başlamıştı çoktan. Yerine ne koymuştu? Doğallık.Intelligenza'nın yeni buluşu. Yeni peygamberler: Köylüler."(s.213)

ADAPAZARI KAYMAKAMI

Batılı anlayışı, ilçe halkının ruhuna ters düşen fikir ve faaliyetleri nedeniyle "Frenk Ziyâ" diye bilinen Kaymakam; konuşkan, sevimli, kısa boylu, biraz kalın ve kara kaşlı bir

tiptir. (s.266) etkileyici ses tonuyla insanları kandırabilir. İsteddiği her şeyi yapabilme yetisine sahipse de, bu, boyunun kısa olması nedeniyle onu, “zıpır bir genç gibi görünmek”ten kurtaramaz. (s.223)

Bu genç ve çalışkan Kaymakam pratik, atılgan ve yaratıcı bir insan olmasına karşın, giriştiği işlerde sebat etmeyen, her işi yarım bırakarak daldan dala atlayan bir tiptir.

“Kararlar alınıp yapım, onarım, büst dikme gibi işler için ihale, teklif ilânları Ulus Gazetesi’nde çıktıktan,(...) sonra, işin ucunu pek aramaz. Görevinin bittiğine inanır. Ondan sonra da yeni tasarılarla, yeni yeni topğlantılara koşturur meclis üyelerini...”(s.224)

İlçe ahâlisi sayesinde evlenen Frenk Ziyâ’nın evlilik macerası da ilginçtir.

“Çıplak kadın heykeli, deyince benim azdığımı sandılar. Kötü mü oldu?Düğün dernek mis gibi baş göz edildim.”(s.228)

Kaymakam, romanda, atıp tuan, yenilikçi fakat iş icraata gelince başarılı olamayan tipleri sembolize eder. Çok laf az iş, şeklinde özetlenen davranışları yanında yurt sevgisinde de samimi değildir.”Vatanın her köşesi babaocağımızdır” sözü de diğerleri gibi doğru değildir.

Oradakiler, Kaymakam’ın bir ara Nusaybin’e tain haberi çıkınca Başkent’i boylayıp işini düzelttiğini bilmemezliğe gelirlerdi.”(s.227)

Diğer Şahıslar

Fethi, Oğuz, Hüsamettin, Hikmet, İvan İlhan’ın ülkücü arkadaşlarıdır.

Fethi, devamlı gülümseyen, iri yarı, elleri ve çenesi kocaman, burnunun bir kanadında koca bir et beni olan, sakın yaradılışıdır. Irkçılık konusunda gençleri eğitmekle meşguldür. Kendisi işini “biraz öğretmen”, “ayrıca yazar” olarak tanımlar. (s.145)

İvan, kominizmden nefret eden, türklüğün en ateşli savunucularından bir Beyaz Rus’tur. babası Karpiç’te garsonluk eden İvan’ın geçim sıkıntısı çektiği anlaşılmaktadır.

Oğuz, Hüsamettin ve Hikmet, Fethi gibi Türkçülük davasına gönül vermiş kişilerdir. Edebiyat Komitesi baskınından sonra hepsi hapsedilmiştir.

Ayten ve Suna Aysel’in lise arkadaşlarıdır. Ayten hakkında hiç bilgi bulamazken Suna’nın havaî bir kız olduğunu biliyoruz.

Kör Enver, Ertürk ve Remzi’nin babasıdır. Hali vakti yerinde olan, şehirde oturan Kör Enver’in yeniliğe karşı olduğunu, “kızının müsamereye girmemesi için sonuna dek diren”mesinden anlıyoruz. (s.11)

Remzi, tahsilsiz fakat ticarî zekâsı gelişmiş, tuhafiyeye dükkânı işleten silik bir tiptir.

Hâfız Bilâl, çok sert bir babadır. Romanda yalnızca bu özelliği ile görülmektedir.

Nejat, Can ve Erdal, Aydın’ın Gazi Lise’sinden arkadaşlarıdır. Erdal, İsmet İnönü’nün oğludur. İyi niyetli, çalışkan ve terbiyelidir. Romana yaşayan bir ismin dahil edilmesi romanın gerçekçiliğini arttırmıştır.

Ahmet Bey, (Metin’in babası) eski sayılardan bir gazetecidir. Herkesi tanıyan, her yerde sözü geçen, üç dil bilen kültürlü biridir. Doğruyu eğriyi bilir fakat bunları yerine göre dışa vurur.

Mister Herman Ahmet Bey’in arkadaşı, ticaret müşaviridir. Kulağı fazla delik şüpheli biridir.

Rıza, Engin’in babasıdır. Saat tamirine meraklıdır. Sessiz fakat gururlu bir yapısı vardır. Engin’in annesi ise, çocuklarına bağlı, dirayetli bir kadındır.

Avni otuzuna yakın çocuk ruhlu, iyi yürekli biri olarak; köy ahalisinden doktor havaî ve herkesten çok çalışıyormuş gibi görünerek, Ali'nin annesi cahilliği ve zavallılığıyla, Sevil'in Alman yengesi sarışınlığı, tombulluğu ve batıl olmasıyla romanda yer almaktadırlar.

Romanda bunlardan başka, Koca Torik, Hımbıl Osman, Zekiye, Mal Müdürü, Jandarma, Tâlat Efendi, Keman hocası, Memnune Hanım ve oğlu gibi şahıslar yalnızca romanın sosyal yapısını genişleterek, çeşitli tipleri daha fazla yansıtabilmek amacıyla belirgin birer özellikleriyle söz konusu olmuşlardır.

ÖZET

A. Ağaoğlu'nun 1973 tarihli ilk romanı Ölmeye Yatmak'ta , "Fotoğrafa poz veren grupları andıran nitelikte bir takım sahneler" le anlattığı Tanzimattan beri hemen her romanda farklı cepheleriyle aktarılan kimlik buhranından başka birşey değildir.¹⁴

" Küçük burjuva aydın, kadınları ve onların özgür sevilerini" anlatan Ağaoğlu, Ölmeye Yatmakta da Aysel'i ve onun çevresindeki insanları hayatlarının ana çizgileri ve kişilik özellikleri ile aktarmıştır. Bunu yaparken 1940-1960'lı yılların dünya ve Türkiyesini onların hayatları vesilesiyle göz önüne sermiştir.¹⁵

Romanda ana karakter Aysel, bunalımlarından kaçmak üzere, bir otelde intihara kalkışır. Fakat orada kendini, yaşamını sorguya çektikten sonra hayata" Bir saksıyı çatlatıp ağır ağır toprağa yayıldığı"nı hissederek geri döner.(s.342)

Dündar Öğretmen, Ali, Aydın'ın şahsında uygarlaşma yolunda içtenlikle rol almak isteyip te hiç birşey başaramayan insanlar sembolize edilmiştir. Romanda Sevil, Nurten, Namık gibi tüm bunların dışında veya İlhan gibi önce idealist olup ardından kendi çıkarlarını düşünen insanlar ile Hasip ve Ertürk gibi din ve askeriye cephesinden karakterler de toplumdaki yerleri ve hayat görüşleri, kişilikleri, buhranlarıyla verilmişlerdir.

¹⁴ Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, İstanbul ,Türk Vakfı Yayınları, 1997, S.173

KAYNAKÇA

- 1-A. KABAKLI, Türk Edebiyatı, 5. cilt, İst., Türk Vakfı Yay., 1997, s. 170-173
- 2-Ataol BEHRAMOĞLU, Politika, 7 Eylül 1976
- 3-B. GÜNEL-K. ERCAN, İki Şiir, Bir Roman, Vatan, 20 Mart 1975
- 4-B. NECATİGİL, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, 5. baskı, İst., Varlık Yay., 1997,
- 5-_____, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İst., Varlık Yay., 1997
- 6-Fethi NACİ, Edebiyat Yazıları, İst., Varlık Yay., 1976
- 7-_____, Ölmeye Yatmak, Yeni Dergi, 107. sayı, 1973
- 8-_____, 100 Soruda Türkiyede Roman ve Toplumsal Değişme, İst., Gerçek Yay., 1981, s. 437
- 9-Fusun ALTIOK, Bilinçlendirme Romanı, Yeni A Dergisi, 20. sayı,
- 10-Gürsel AYTAÇ, Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler, İst., Gündoğan Yay., S. 24-49-62
- 11-Hilmi YAVUZ, Felsefe ve Ulusal Kültür, İst. 1980, S. 163-170
- 12-Hilmi YAVUZ-Taylan ALTUĞ- N. ÇELİK, Çukurdaki Roman-1973 ile Hesaplaşma, Türkiye Defteri, 4. Sayı
- 13-İnci ENGİNÜN, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, İst., Dergah Yay., 2001
- 14-İ. Zeki BURDURLU, Ölmeye Yatmak, Türk Dili, 293. sayı
- 15-Jale PARLA, A. Ağaoğlu'nun Romanlarında Değişim, Bunalım, Direniş; Somut, 5. Sayı
- 16-Mehmet SALİHOĞLU, Okurken, Ankara Sanat, 100. sayı.
- 17-Necati MERT, Ö. Yatmak, Yansıma, 24. sayı, 1973
- 18-Rauf MUTLUAY, Romanlarla Manzaramız, Cumhuriyet, 27 Mayıs 1974
- 19-Salâh BİRSEL, Kuşları Örtünmek, Günlük, 1972-1975

